

İdeal Vatandaşlık Hikâyesi: Farklı Devlet Üniversitelerinden Öğretmen Adaylarının Anlatı Sorgulaması *

Fatih Öztürk ¹, Cemil Cahit Yeşilbursa ²

Öz

Araştırmanın amacı “ideal vatandaşlık” kavramının inşasını sosyal bilgiler öğretmen adaylarının gözünden anlamaktır. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde nitel araştırma yöntemlerinden anlatı sorgulaması deseni uygulanmıştır. Anlatı sorgulaması; deneyimleri, anlamları ve öyküleri bireyin yaşamı süresince karşılaştığı kişi, olay ve çevre bağlamında mercek altına alan nitel araştırma desenidir. Katılımcıların belirlenmesinde tipik vaka örnekleme kullanılmıştır. Tipik vakanın ortaya konulması amacıyla araştırmanın yapıldığı üniversitelerin sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programına kayıtlı 3. ve 4. sınıf düzeyi öğrencilerine Vatandaşlık Algısı Ölçeği, Aktif Vatandaşlık Ölçeği ve açık uçlu soru formu uygulanmıştır. İlgili ölçme araçlarından çıkan sonuçlar ışığında sahadaki tipik durumun nasıl olduğu gözlenmiştir. Bu doğrultuda, çalışma 4 farklı devlet üniversitesinin sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalında okuyan 3. veya 4. sınıf düzeyindeki 15 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bu kapsamda, her bir katılımcı ile en az 2 en fazla 3 defa bireysel ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın verilerini çözümlemek için problem-çözüm anlatı analizi (çevre, kişi, eylem, problem ve çözüm) kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, katılımcıların görüşlerinin, demokratik vatandaşlık anlatısı ve vatansever vatandaşlık anlatısı olmak üzere iki farklı ideal vatandaşlık anlatısı temasında kümелendiği belirlenmiştir. Demokratik anlatıya uygun görüş bildiren katılımcılara göre demokrasinin Türkiye’de içselleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu katılımcıların görüşlerine göre, ideal vatandaş farklılıkları tanıyan, önemseyen, saygı duyan demokratik insandır. Vatansever anlatıya uygun görüş bildiren katılımcılara göre ise Türkiye zor bir coğrafyada bulunmaktadır. Bu katılımcıların görüşlerine göre, yabancı devletler Türkiye hakkında olumsuz düşüncelere sahiptirler. Araştırma sonuçları, öğretmen adaylarının problem, eylem, yer, karakter ve çözüm gibi anlatı öğeleri bakımından iki farklı hatta çatışan anlatı arasında bölündüğünü göstermektedir. Sonuçlar ışığında vatandaşlık eğitime ve gelecekte yapılacak araştırmalara dönük önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Vatandaşlık Anlatıları
Öğretmen Adayları
Anlatı Sorgulaması

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 20.11.2019

Kabul Tarihi: 04.02.2021

Elektronik Yayın Tarihi: 12.03.2021

DOI: 10.15390/EB.2021.9214

* Bu makale Fatih Öztürk’ün Cemil Cahit Yeşilbursa danışmanlığında yürüttüğü “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ideal vatandaşlık anlayışlarına yönelik bir anlatı sorgulaması” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Bu makale, 04/2017-02 nolu proje kodu ile Gazi Üniversitesi-Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi tarafından desteklenmiştir.

¹ © Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye, fatih.ozturk@erdogan.edu.tr

² © Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkiye, yesilbursa@gazi.edu.tr

Giriş

Demokratik toplumlarda vatandaşlık, bireylerin hak ve sorumlulukları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu yüzden eğitim kurumlarından hak ve sorumluluklar bağlamında, bireylerin iktisadi, sosyal ve siyasi yaşama dâhil olmalarını sağlayacak yetkinliklerle donatılması beklenmektedir (Carretero, Haste ve Bermudez, 2016; Crick, 1999; Doğanay, 2012). Bu bakımdan okullar, toplum üyelerine bilgi, beceri ve değerler kazandıran kurumlar olmaları nedeniyle önemli bir işleve sahiptirler. Akyol ve Özunal (2015), geçmişten bugüne, eğitim sisteminin temel ögesi olan okullar aracılığıyla istenilen özelliklere uygun vatandaş yetiştirilmenin amaçlandığını belirtmektedirler. Bu amaç tüm ülkeler için geçerli olsa da hedef bilgi, beceri ve değerlerin felsefesi, içeriği ve anlamı ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir. Dolayısıyla her ülke okullar vasıtasıyla kendi vatandaş yetiştirme anlayışına ve politikasına göre bireyler yetiştirme yolunu seçmiştir. Türkiye’de de belirli bir vatandaşlık anlatısının “ideal” olarak belirlendiği savunulabilir. Vatandaşlık anlatısının nasıl inşa edildiğine dair ipuçları, Cumhuriyet’in ilk yıllarında yayımlanan ders kitaplarında gözlemlenebilir. Yurttaşlık Bilgileri kitabında, temel olarak vatandaşlardan beklenenler, seçimlerde oy vermeleri, askerlik görevlerini yerine getirmeleri ve vergilerini ödemeleri olarak belirtilmiştir (Tezcan, 1996). Bu dönem nasıl bir vatandaş yetiştirilmek istendiğini eğitim programlarında da görmek mümkündür. Kuş ve Aksu (2017), Cumhuriyet’in ilk programlarında (1926, 1936) milli ve vatani duyguları güçlü, yapılan yeni inkılaplara sadık iyi vatandaşların yetiştirilmek istendiğinin açıkça görüldüğünü ifade etmektedirler. Dolayısıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında rejime uyumlu vatandaş yetiştirmenin hedeflendiği söylenebilir (Gürses, 2010a). Üstel (2011), bu dönemin eğitim programlarının özveri, bağlılık ve itaat kavramlarına odaklandıklarını vurgulamaktadır.

Türkiye’de geçen yüzyılın en çok kabul gören vatandaşlık eğitimi anlatısının “ülkeye bağlı ve uyumlu vatandaş” olduğu, vatandaşlığın sorumluluk bilinciyle sınırlarının çizildiği ve hak kavramının sorumlulukla eşdeğer bir boyut olarak ele alındığı söylenebilir (Gürses, 2010b). Sorumluluk ve ödev anlatısı bu dönemin hâkim anlayışdır denilebilir, ondandır ki katılım, sorgulama ve problem çözme gibi kavramlara yer verilmemiştir. Bununla birlikte, 2005 ve sonrası öğretim programlarında aktif/etkin vatandaş yetiştirmenin amaçlandığını savunulmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005, 2018). Özellikle 2005 yılı ve sonrasında uygulanan programlarda bu olgunun sürekli olarak vurgulandığı söylenebilir (Kara, Topkaya ve Şimşek, 2012). Sosyal katılım gösteren, eleştiren düşünen ve problem çözen vatandaşlar, 2005 ve sonrasında benimsenen özellikler olarak öne çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretiminin odağını vatandaş yetiştirme oluşturmaktadır (Duplass, 2004; Maxim, 2006; Parker, 2001). Bugün Türkiye’de, öğrencilerin yerel, ulusal ve küresel ölçekte aktif vatandaşlar olması beklenmektedir (MEB, 2018). Günümüzde vatandaşlık eğitimiyle amaçlanan vatandaş tipi ile Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki amaçlanan vatandaş tipi arasında önemli farklılıklar olduğunu söylemek mümkündür. Cumhuriyet tarihi boyunca vatandaşlık eğitimi incelendiğinde, iki farklı vatandaşlık anlatısının bulunduğu söylenebilir. Kabaca 2005 yılına kadar uygulanan öğretim programları pasif vatandaş kategorisini öne çıkarırken son 15 yıllık vatandaşlık eğitimi araştırmaları/dokümanları ve raporları aktif vatandaşlığın yeni amaç olduğunu göstermektedir. Özellikle 2005 yılı ve sonrasında Türkiye’de, etkili/etkin, demokratik vatandaş kavramları (Ata, 2009; Doğanay, 2012; Öztürk, 2009), vatandaşlık eğitimi literatürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İlgili kavramlar hem sosyal bilgiler öğretim programında yer almış, hem de alandaki araştırmalarda sıkça kullanılmış ve incelenmiştir. Bununla birlikte ideal vatandaşın özellikleri halen üzerinde anlaşılmış ve tamamlanmış bir konu olmaktan uzak görünmektedir.

Öğretim programlarında resmedilen vatandaş profiliyle birlikte ulusal ve uluslararası alanyazında, birçok araştırmacı vatandaşlık kavramının gerçekten ne ifade ettiğini incelemeyi amaçlamışlardır (Abowitz ve Harnish, 2006; Castro, 2013; Castro ve Knowles, 2017; Dedebali ve Daşdemir, 2019; Demirbaş ve Aydınöz, 2020; Dere, 2019; Dere, Kızılay ve Alkaya, 2017; Doğanay, 1993, 2009, 2010; Egüz ve Kafadar, 2020; Ersoy, 2012, 2013, 2014; Geijssel, Ledoux, Reumerman ve ten Dam, 2012; Giron, 2012; Haste, 2004, 2010; Ho, Alviar-Martin, Sim ve Yap, 2011; Journell, 2010; Keynan ve Lazar, 2017; Kızılay, 2015; Malkoç, 2020; Martin, 2008, 2010; Masyada, 2013; Öntaş ve Koç, 2020;

Patterson, Doppen ve Misco, 2012; Şimşek, Tıkman, Yıldırım ve Şentürk, 2017; Tan, Mahadir Naidu ve Jamil, 2017; Thapa, 2016; Thornberg ve Oğuz, 2016; Wells, 2015; Westheimer ve Kahne, 2004; Yazıcı, 2011; Yeşilbursa, 2015). Yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, toplumsal katılımı öncelik haline getiren güncel olayları ve politik gelişmeleri eleştirel bir açıdan ele alan vatandaş tipinin benimsenmediği görülmektedir (Baloğlu Uğurlu, 2014; Dere vd., 2017; Ersoy, 2012; Kızılay, 2015; Yeşilbursa, 2015). Bu konuda yurt dışında yapılan araştırmaların sonuçları da benzerlik göstermektedir (Castro, 2013; Castro ve Knowles, 2017; Geijssels vd., 2012; Ho vd., 2011; Journell, 2010; Keynan ve Lazar, 2017; Masyada, 2013; Peterson ve Knowles, 2009; Tan vd., 2017; Thapa, 2016; Wells, 2015). Yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar, sorumlu, pasif, kişisel sorumluluk hisseden vatandaş işaret etmektedir. Bununla birlikte, bu alanda yapılan çalışmaların, vatandaşlık anlayışının arka planındaki “hikâyeye” daha az odaklanmış olmaları önemli bir eksik olarak görülmektedir. Özellikle Türkiye’deki çalışmaların daha ziyade vatandaşlığın “ne demek olduğuna” veya “ideal vatandaşın kim olduğuna” odaklandığı söylenebilir. Vatandaşlık kavramının paydaşlarca nasıl inşa edildiği veya “neden o şekilde” anlaşıldığı yeterince cevaplanmamıştır. İlgili alanda yapılan alanyazın incelemelerine bakıldığında bu anlaşılabilir (Dilek, Baysan ve Öztürk, 2018; Duman ve İnel, 2019; Şahin, Göğebakan Yıldız ve Duman, 2011). Benzer şekilde Haste (2010) uluslararası düzeyde vatandaşlık eğitiminde anlatıların yeterince irdelenmediğini öne sürmüştür.

Anlatılar, sadece eğlenmek veya konuyu ilgi çekici hale getirmek için oluşturulan hikâyeler değildir. Sosyal bir canlı olarak (Berger ve Luckmann, 1991) insanlar gerçekliğe anlam verirken veya eyleme yönelirken sahip olduğu anlatıyı dikkate alır. Anlatı bir yandan deneyimi etkilerken bir yandan da ondan etkilenir (Haste, 2010; Fischman ve Haas, 2012; Thorson, 2012) ve bir düşünme modu (Bruner, 1986) haline gelir. Bruner (1986) insanların iki farklı düşünme eğilimi içerisinde olabileceğini belirtmiştir. Bunlardan ilki, anlatıları merkeze alan fikir yürütmedir, ikincisi ise deney ve gözleme dayalı, matematiksel kesinlikler içeren paradigmatik düşünmedir. Paradigmatik düşünme; tutarlılık, gözlemlenebilirlik, test edilebilirlik, sebep ve sonuç ögeleri üzerinden işleyen matematiksel düşünmedir. Anlatısal düşünme ise deneyimi zaman ve mekânda bir yere yerleştiren düşünme biçimidir. Bu düşünme tarzında, kanıtlanabilirlik değil, ikna edicilik ve inandırıcılık önemlidir. Açıklama üreten anlatılar, bireye psikolojik güvenlik sağladığı gibi her gün karşısına çıkan yeni durumlarda ona bilgi veren, anlam sunan şemalar olarak işlev görürler. Fakat anlatısal düşünmenin gözlem ve deneyle kanıtlanabilir bir yönü yoktur. Buna rağmen varlığını sürdürebilme özelliğine sahiptirler.

Bruner (1986), anlatıları, bireylerin sosyal dünyaya yönelik anlam üretmelerinin bir aracı olarak değerlendirmektedir. Benzer şekilde Hammack ve Pilecki (2012), anlatının sadece hikâyeye oluşturmak ve onu devam ettirmekle ilgili olmadığını savunmuştur. Kişinin vatandaşlıkla ilgili yorumu veya pratiği kültürel, tarihsel ve sosyal ögeler içermektedir. Bu nedenle kişinin vatandaşlık yorumunu her zaman matematiksel bir mantıkla çözümlemek mümkün olmayabilir. Bu bağlamda, vatandaşlık yorumunu anlatısal düşünme modu ile çözümlemenin arka planda yatanları çıkarması bakımından daha uygun olacağı savunulabilir. Başka bir ifade ile vatandaşlığın anlatısal düşünme modunu paydaşların gözünden ortaya koymak, vatandaşlık eğitimini daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmemize olanak tanıyabilir. Zira anlatıyı inşa eden kelimeler, düşünmenin kaynağı olarak işlemektedir. Vygotsky (1978), kelimelerin ve kavramların düşüncenin nötr bir aracı olmadığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla kelimelerin veya kavramların taşıdıkları yükler her alanda olduğu gibi vatandaşlık kavramının nasıl anlaşıldığı konusunda da önemli bir gösterge olarak ortaya çıkmaktadır. Zira vatandaşlık görüş ve pratikleri söz konusu olduğunda kelimeler, kavramlar, inançlar, kabuller ve varsayımlar gibi alışkanlıklar da işe koşulmaktadır (Fischman ve Haas, 2012). Bunun yanı sıra, kavramların nasıl anlaşıldığı, ilişkilendirildiği ve nasıl inşa edildiği ihmal edilmemesi gereken bir konudur (De Groot, 2018; Haste, 2010). Bu bakımdan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ideal vatandaşlık algılarını nasıl inşa ettiklerini görebilmek için onların vatandaşlığa yönelik anlatılarını ortaya koymak önemli görülmektedir. Çünkü öğretmen adaylarının vatandaşlık eğitiminde önemli roller oynayacağı söylenebilir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ideal vatandaşa yönelik anlatılarına odaklanarak onların vatandaşlığı nasıl anlamlandırdığı ve ilgili kavramları hangi hikâyelerle desteklediklerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorusuna cevap aranmıştır:

Sosyal bilgiler öğretmen adayları vatandaşlık kavramını nasıl inşa etmektedirler?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden anlatı sorgulaması (narrative inquiry) desenine göre tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Anlatı sorgulaması deneyimleri, anlamları ve öyküleri bireyin yaşamı süresince karşılaştığı kişi, olay ve çevre bağlamında mercek altına almaktadır (Clandinin ve Connelly, 2000). Bu araştırma deseninin tercih edilmesinde konuya uygunluğuna dikkat edilmiştir. Katılımcıların belirli bir kavrama dönük hikâyeleri ve bu hikâyeyi inşa etme biçimlerini ortaya koymayı amaçladığı için anlatı deseninin araştırmaya daha uygun olduğu varsayılmıştır. Zira Bruner (1991) toplumsal ve bireysel anlamların zihinde anlatı olarak birleştiği ve bireyin düşünme biçimi haline geldiğini savunmaktadır. Dolayısıyla anlatının toplumsal, bireysel ve bilişsel boyutlara sahip olduğu öne sürülmektedir.

Araştırma Sahasının Seçimi

Araştırma sahasının (sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarının bulunduğu üniversiteler) seçiminde ilgili kurumun aktif bir sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programına sahip olması birinci ve en önemli ölçüt olmuştur. İkinci ölçüt ise, üniversite büyüklüğü olmuştur. Büyüklük, ilgili üniversitelerin kayıtlı öğrencilerinin 20.000'den fazla olmasıdır. Üçüncü ölçüt, üniversitenin 2000 yılından önce kurulmuş olmasıdır. Dördüncü ölçüt üniversitenin araştırmanı yapıldığı şehre uzaklığıdır. Bu ölçütler ışığında K, C, A, B kod isimli üniversiteler tercih edilmiştir.

Katılımcılar

Katılımcıların seçiminde tipik vaka örnekleme kullanılmıştır. Araştırmacı belirlenen üniversitelerde yaygın olan anlatı hakkında fikir edinmek için ilk olarak tipik vakanın ne olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Dolayısıyla araştırmada tipik vaka örnekleme tekniği kullanılmıştır (Patton, 2002; Creswell, 2012). Tipik vaka, araştırmada, ilgili üniversitede tipik olarak var olan ve benimsenen anlatı anlamında kullanılmıştır. Tipik vakanın ortaya konulması için ilgili üniversitelerde (K, C, A, B) ölçekler (Doğanay, 2009) ve açık uçlu sorular 3. ve 4. sınıfa devam eden sosyal bilgiler öğretmenliği lisans öğrencilerine uygulanmıştır (EK 1, 2, 3). Araştırmanın katılımcıları, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 4 farklı devlet üniversitesinde sosyal bilgiler öğretmenliği programına kayıtlı 3. ve 4. sınıf düzeyine devam eden öğretmen adayları arasından seçilmiştir.

Vatandaşlık Algısı Ölçeği Doğanay (2009) tarafından geliştirilmiştir. 28 maddeden oluşan 4'lü Likert tipinde (Hiç önemli değil – Çok önemli) olan bu ölçek öğretmen adayları ile geliştirilmiştir. Ölçek, "Geleneksel Vatandaşlık Algısı" ve "Sosyal/Aktif Vatandaşlık Algısı" boyutlarında olmak üzere iki faktörlü bir yapıya sahiptir. Güvenirlik çalışmaları çerçevesinde incelenen Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı Geleneksel Vatandaşlık Algısı alt ölçeği için .83; Sosyal/Aktif Vatandaşlık Algısı alt ölçeği için .74'tür. Aktif Vatandaşlık Ölçeği ise, Hoskins ve Mascherini (2009) tarafından geliştirilmiş ve Doğanay (2009) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 38 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinali sivil topluma katılım, sosyal yaşama katılım, siyasal yaşama katılım ve demokratik değerlere bağlılık temel boyutlarından oluşmaktadır. Türkçeye uyarlama çalışmasında, her bir boyut içinde faktör analizi yapılmış ve alt boyutlar oluşturulmuştur. Bu alt boyutlardan bir kısmı Likert tipi bir dereceleme ölçeğiyle ölçüldüğü için, uyarlama çalışmasında tekrar açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ancak bazı alt faktörler kategorik olduğu için faktör analizi yapılamamıştır.

Ölçek sonuçları göstermektedir ki farklı üniversitelerde kayıtlı olmalarına rağmen öğretmen adayları benzer vatandaşlık algılarına sahiplerdir. Sonuçlar öğretmen adaylarının çoğunluğunun

geleneksel vatandaş özelliklerini benimsediklerini göstermektedir. En yüksek ortalamaya sahip öğretmen adayları K Üniversitesi ($\bar{x}$: 4.41) öğrencileri olurken B Üniversitesi ($\bar{x}$: 4.40), C Üniversitesi ($\bar{x}$: 4.34), A Üniversitesi ($\bar{x}$: 4.18) sıralamada yerini almıştır. Geleneksel vatandaşlık algı ortalamasıyla karşılaştırıldığında aktif vatandaşlık algısının düşük olduğu gözlenmiştir. Buna karşın, genel planda bakıldığında katılımcıların tamamının aktif vatandaşlık özelliklerine olumlu yaklaştığı söylenebilir. Geleneksel vatandaşlık özelliklerine dair ortalamalarda K ve B Üniversitesi öğrencileri ilk sıralardayken, aktif vatandaş özelliklerinde Ç ve A Üniversitesi ilk sıraları almıştır. C Üniversitesi öğretmen adaylarının aktif vatandaşlık özelliklerine dair ortalama puanı, 4.20 olmuştur. A Üniversitesi öğrencileri ortalamaları ise 4.03'tür. K Üniversitesi öğrencilerinin ortalaması (3.97) üçüncü sırada yer alsa da, ilk iki sıradan düşük düzeyde değildir. Buna karşın B Üniversitesi öğrencilerinin ortalamaları (3.72) diğer üniversitelere göre düşüktür.

Açık uçlu soru formuna verilen cevaplar incelendiğinde, her bir üniversitede farklı kavramların öne çıktığı gözlenmiştir. Örneğin, K Üniversitesi'nde Görev-Sorumluluk, Vatan-Millet Sevgisi, Saygı ve Hoşgörü özellikleri önemsenirken; A Üniversitesi'nde Hak, Sorumluluk, Sorgulama ve Yararlı Olma özellikleri öne çıkmıştır. B Üniversitesi'nde Vatan-Millet Sevgisi, Saygı-Hoşgörü ve Görev-Sorumluluk kavramları öne çıkmıştır. Son olarak C Üniversitesi'nde Saygı ve Hoşgörü, İyi İnsan Olma, Sorumluluk ve Yasalara Uyma kavramları öne çıkmıştır. C Üniversitesi'nde bir grup öğrenci politik bilgi ve becerilerin ideal vatandaşın özellikleri arasında olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmaya katılacak her bir katılımcının o üniversitedeki vatandaşlık algısına benzer görüşleri olmasına özen gösterilmiştir. Bununla beraber o üniversitedeki vatandaşlık algısını daha iyi anlayabilmek için her bir üniversiteden vatandaşlık algısı "tipik olmayan" bir katılımcının da araştırmaya dâhil edilmesi planlanmıştır. Bu kapsamda araştırmaya davet edilen katılımcılardan sadece iki öğretmen adayı (Mustafa, İsmail) araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. Bu iki katılımcı ve diğer bütün katılımcılar hakkındaki genel bilgiler aşağıda verilmiştir. Sonuç olarak A Üniversitesinden 4 katılımcı (Sevim, Murat, Mustafa, Zeynep), K Üniversitesinden 5 katılımcı (Volkan, Ayşegül, İsmail, Mehmet, Elif), B Üniversitesinden 3 katılımcı (Burak, Gizem, Gözde) ve C Üniversitesinden 3 katılımcı (Fatma, Tülay, Gülay) araştırmaya katılmayı kabul etmiştir.

Katılımcı Bilgileri

K Üniversitesi

Ayşegül yaşamının çoğunluğunu il merkezinde geçirmiştir. Anadolu öğretmen lisesinden mezun olan Ayşegül, üniversite eğitimi süresince ailesiyle birlikte kalmaktadır. Aile geliri 2000-3000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 200-400 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Ayşegül yazları marketlerde çalışmaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise kamu personelidir. Akademisyen veya öğretmen olmayı hedeflemektedir. Kendi tercihi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo ve internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini hoşgörü ve koruyucu olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olduğunu belirtmiştir. Haftada 3-5 saat kitap okumaktadır. Onu en çok etkileyen kitaplar Uçurtma Avcısı, Kardeşimin Hikâyesi, Yer Altından Mektuplar olmuştur. Neredeyse hiç spor yapmadığını belirten Ayşegül, arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı, farklılıklara saygı ile açıklamıştır.

Elif yaşamının çoğunluğunu köyde geçirmiştir. Genel liseden mezun olan Elif, üniversite eğitimi süresince devlet yurdunda kalmaktadır. Aile geliri 1000-2000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 200-400 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Babası serbest meslek sahibidir. Akademisyen olmayı hedeflemektedir. Aile tavsiyesi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini gazete, kitap ve dergilerden takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini aşırı koruyucu olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Haftada 3-5 saat kitap okumaktadır. Onu en çok etkileyen kitaplar Ruh Adam, Sultanı Öldürmek, Son Akıncı olmuştur. Elif, günlük hayatında arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı vatan, bayrak sevgisi ve ülke huzuru vb. kavramlarla açıklamıştır.

Volkan yaşamının çoğunluğunu ilçede geçirmiştir. Anadolu lisesinden mezun olan Volkan, üniversite eğitimi süresince devlet yurdunda kalmaktadır. Aile geliri 2000-3000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 600-800 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise çiftçidir. Akademisyen olmayı hedeflemektedir. Gelecek kaygısı ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo, internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini hoşgörülü olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Haftada 1 saat kitap okumamaktadır. Onu en çok etkileyen kitaplar Çanakkale Destanı, Babalar ve Oğullar, Sefiller olmuştur. Volkan, günlük hayatında belirli bir mekânda arkadaşlarıyla sohbet etmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı toplumsal normlara uyum sağlama ile açıklamıştır.

Mehmet yaşamının çoğunluğunu il merkezinde geçirmiştir. Düz liseden mezun olan Mehmet, üniversite eğitimi süresince ailesiyle birlikte kalmaktadır. Aile geliri 3000-4500 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 400-600 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik geçici işlerde çalışmaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise kamu personelidir. Öğretmen olmayı hedeflemektedir. Kendi tercihi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo, internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini koruyucu olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Haftada 1 saat kitap okumamaktadır. Onu en çok etkileyen kitaplar İnsan Ne ile Yaşar?, Deli Kurt, Dalkavuklar Gecesi, Bozkurtlar, Çalıkuşu olmuştur. Mehmet, günlük hayatında belirli bir mekânda arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi ve TV izlemeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı ülke ve din sevgisi, vatan hainliği, dış devletler vb. kavramlarla açıklamıştır.

İsmail yaşamının çoğunluğunu il merkezinde geçirmiştir. Düz liseden mezun olan İsmail, üniversite eğitimi süresince arkadaşlarıyla birlikte kiralık dairede kalmaktadır. Aile geliri 6000 lira üzerindedir. Üniversite süresince aylık 2000 lira üzerinde gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise serbest meslek sahibidir. Öğretmen veya akademisyen olmayı hedeflemektedir. Kendi tercihi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo, internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini hoşgörülü olarak tanımlamaktadır. İsmail, günlük hayatında belirli bir mekânda arkadaşlarıyla sohbet etmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı özgürlük kavramıyla açıklamıştır.

A Üniversitesi

Zeynep yaşamının çoğunluğunu il merkezinde geçirmiştir. Sağlık meslek lisesinden mezun olan Zeynep, üniversite eğitimi süresince ailesiyle birlikte kalmaktadır. Aile geliri 3000-4500 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 0-200 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise kamu personelidir. Akademisyen olmayı hedeflemektedir. Kendi tercihi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo ve internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Tiyatro ile ilgilendiğini belirten Zeynep, şehirdeki farklı liselerin katıldığı bir yarışmada, gelecek vaat eden oyuncu ödülü kazanmıştır. Ailesini hoşgörülü olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olduğunu belirtmiştir. Günde 1 saat kitap okumaktadır. Onu en çok etkileyen kitaplar Kardeşimin Hikâyesi, Kürk Mantolu Madonna, Füreye olmuştur. Zeynep, günlük hayatında arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı STK, ülke sevgisi, politik fikirler vb. kavramlarla açıklamıştır.

Mustafa yaşamının çoğunluğunu ilçede geçirmiştir. Anadolu lisesinden mezun olan Mustafa, üniversite eğitimi süresince arkadaşlarıyla birlikte kiralık dairede kalmaktadır. Aile geliri 2000-3000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 600-800 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise serbest meslek sahibidir. Akademisyen veya öğretmen olmayı hedeflemektedir. Kendi tercihi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo, internetten ve gazete, dergi ve kitaplardan takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini hoşgörülü olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Haftada 3-5 saat kitap okumaktadır. Onu en çok

etkileyen kitaplar Bitmeyen Kavga, Suç ve Ceza, Komünist Manifesto olmuştur. Mustafa, günlük hayatında TV izlemeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı tartışma, eyleme geçme, hak bilinci kavramlarıyla açıklamıştır.

Murat yaşamının çoğunluğunu il merkezinde geçirmiştir. Meslek lisesinden mezun olan Murat, üniversite eğitimi süresince ailesiyle birlikte kalmaktadır. Aile geliri 1000-2000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 400-600 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise kargo şirketinde şofördür. Astsubay olmayı hedeflemektedir. Kendi tercihi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo, internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini aşırı koruyucu ve hoşgörülü olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Çok sık kitap okumamaktadır. Onu en çok etkileyen kitaplar Sol Ayağım, Martı, Hayvan Çiftliği olmuştur. Murat, günlük hayatında belirli bir mekânda arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı farklı görüşlere saygı kavramıyla açıklamıştır.

Sevim yaşamının çoğunluğunu ilçede geçirmiştir. Meslek lisesinden mezun olan Sevim, üniversite eğitimi süresince özel bir yurttta kalmaktadır. Aile geliri 2000-3000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 400-600 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise serbest meslek sahibidir. Öğretmen olmayı hedeflemektedir. Kendi tercihi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo, internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini sert ve otoriter olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Çok sık kitap okumamaktadır. Onu en çok etkileyen kitaplar Sol Ayağım, Uçurtma Avcısı, Bin Muhteşem Güneş olmuştur. Sevim, günlük hayatında belirli bir mekânda arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi ve TV izlemeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı etkili vatandaşlık, hak ve sorumluluk bilinci ve olumlu davranış ifadeleriyle açıklamıştır.

C Üniversitesi

Gülay yaşamının çoğunluğunu il merkezinde geçirmiştir. Düz liseden mezun olan Gülay, üniversite eğitimi süresince ailesiyle birlikte kalmaktadır. Aile geliri 1000-2000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 200-400 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise çiftçidir. Akademisyen olmayı hedeflemektedir. Gelecek kaygısı ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini gazete, kitap ve dergilerden takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini aşırı koruyucu olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Günde 1 saat kitap okumamaktadır. Onu en çok etkileyen kitaplar Suç ve Ceza, Semerkand, 13. Kabile olmuştur. İdeal vatandaşlığı siyasi katılım ve farklı düşüncelere saygı kavramlarıyla açıklamıştır.

Fatma yaşamının çoğunluğunu il merkezinde geçirmiştir. Meslek lisesinden mezun olan Fatma, üniversite eğitimi süresince ailesiyle birlikte kalmaktadır. Aile geliri 3000-4500 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 600-800 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise serbest meslek sahibidir. Akademisyen olmayı hedeflemektedir. Aile tavsiyesi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo, internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini aşırı hoşgörülü olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olduğunu belirtmiştir. Günde 1 saat kitap okumaktadır. Onu en çok etkileyen kitaplar Leyla, Kürk Mantolu Madonna, Elvada Güzel Vatanım olmuştur. Fatma, günlük hayatında belirli bir mekânda arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi ve TV izlemeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı doğru davranışlarla, güncel olayları takip etmeyle açıklamıştır.

Tülay yaşamının çoğunluğunu köyde geçirmiştir. Genel liseden mezun olan Tülay, üniversite eğitimi süresince özel bir yurttta kalmaktadır. Aile geliri 3000-4500 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 600-800 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise çiftçidir. Öğretmen olmayı hedeflemektedir. Kendi

tercihi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo, internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini hoşgörülü olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olduğunu belirtmiştir. Tülay, günlük hayatında sosyal ağlarda zaman geçirmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı ayrımcılık yapmamayla açıklamıştır.

B Üniversitesi

Burak yaşamının çoğunluğunu il merkezinde geçirmiştir. Düz liseden mezun olan Burak, üniversite eğitimi süresince aile yanında kalmaktadır. Aile geliri 2000 ila 3000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 400-600 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise çiftçidir. Öğretmen olmayı hedeflemektedir. Aile tavsiyesi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini TV, radyo ve internetten takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini koruyucu olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Burak, günlük hayatında arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı dindarlık, vatan, bayrak sevgisi ve ülke huzuru vb. kavramlarla açıklamıştır.

Gizem yaşamının çoğunluğunu il merkezinde geçirmiştir. Düz liseden mezun olan Gizem, üniversite eğitimi süresince ailesiyle birlikte kalmaktadır. Aile geliri 2000 ila 3000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 200-400 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise serbest meslek sahibidir. Öğretmen olmayı hedeflemektedir. Aile tavsiyesi ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini gazete, kitap ve dergilerden takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini hoşgörülü olarak tanımlamaktadır. Ailesinde okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Gizem, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı vatan, bayrak sevgisi ve ülke huzuru vb. kavramlarla açıklamıştır.

Gözde yaşamının çoğunluğunu köyde geçirmiştir. Düz liseden mezun olan Gözde, üniversite eğitimi süresince devlet yurdunda kalmaktadır. Aile geliri 2000 ila 3000 lira arasındadır. Üniversite süresince aylık 400-600 lira arasında bir gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Yazları ekonomik gelir amaçlı çalışmamaktadır. Annesi ev hanımı, babası ise çiftçidir. Polis olmayı hedeflemektedir. Gelecek kaygısı ile sosyal bilgiler bölümünü seçmiştir. Ülke gündemini gazete, kitap ve dergilerden takip ettiğini belirtmiştir. Müzik enstrümanı kullanmamaktadır. Ailesini aşırı koruyucu olarak tanımlamaktadır. Gözde, günlük hayatında arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, sosyal ağlarda zaman geçirmeyi tercih etmektedir. İdeal vatandaşlığı şehit, vatan, bayrak sevgisi ve ülke huzuru vb. kavramlarla açıklamıştır.

Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecinin ilk aşamasında katılımcılardan gönüllü katılım onayı alınmıştır (Ek 5). Görüşmeler, araştırmacının kişisel telefonunun ses kayıt özelliği kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Görüşme sürecinde, her bir görüşme sonrasında ilgili görüşmelerin analizinin yapılmasına özen gösterilmiştir. İkinci tur görüşmeler, bir önceki görüşmelerin analizlerine dayalı olarak düzenlenmiş, gerektiğinde ilave sorular eklenmiştir. Daha sonra da üçüncü tur görüşmelere geçilmiştir. Bu aşamada, bireysel temaların gözden kaçmamasına dikkat edilmiştir. Katılımcının anlatısı içerisinde özel bir önem atfettiği konular not edilmiş ve takip eden görüşmelerde bu temalarla ilgili ek sorulara yer verilerek bütüncül bir bakış açısının sağlanması amaçlanmıştır.

Katılımcının özgün bakış açısına dönük kabulü askıya alıp belirli bir kuramın ışığında soruların oluşturulmamış, kuramın veya araştırmacının anlatısının yeniden üretilme riski ortadan kaldırılmak istenmiştir. Böylesi bir bakış açısıyla görüşme sorularının (Ek 4) olabildiğince şeffaf ve katılımcının anlatısını anlamaya dönük olmasına özen gösterilmiştir. Görüşmeler esnasında araştırmacı, katılımcıların vatandaşlıkla ilişkilendirdiği konulara, temalara ve bunların toplamı olan anlatılara odaklanmayı amaçlamıştır. Bu amaçla, bazı noktaları tekrar gündeme getirmiş veya ek sorular sormuştur. Örneğin; İsmail'e göre vatandaşlık, yerel kültürden uzaklaşmanın bir aracı olmalıdır. Bu anlatıyı daha ayrıntılı anlamak adına yer yer ek sorular yöneltilmiştir.

Araştırmacı, katılımcıların kararsız, rahatsız veya tedirgin olduğuna karar verirken ses tonu, göz hareketleri, oturuş biçimi gibi ipuçlarını takip etmiştir (Gubrium ve Holstein, 2009). Örneğin, hayatının önemli bir boyutu olduğuna inandığı ayrımcılık deneyimlerinden bahsederken Tülay'ın ses tonu değişmiş ve daha üzgün bir tonda konuşmaya başlamış ve bu anlarda araştırmacıyla göz göze gelmemeye dikkat etmiştir. Buna karşın Ayşegül, dışlandığını düşündüğü durumları anlatırken öfkelenmiş ve her zamanki konuşma temposunu hızlandırmıştır.

Veri Analizi

Araştırmanın analiz sürecinde anlatı sorgulaması literatüründe yer alan anlayış ve adımlar takip edilmiştir. Ollerenshaw ve Creswell (2002) problem-çözüm anlatı analizinde takip edilecek adımları önermiştir.

Bu adımlar;

1. Ses kayıtlarının oluşturulması ve yazıya aktarılması,
2. Veride yer alan temalara dönük bir anlayış kazanana kadar metinlerin okunması,
3. Verinin çevre, kişiler, problem, eylemler ve çözüm başlıkları açısından incelenmesi ve metnin yeniden düzenlenmesi,
4. Metindeki verilerden yola çıkarak analiz başlıklardan oluşan bir tablonun oluşturulması,
5. Başlıklar altında ele alınan analizin tekrar değerlendirilmesi ve analiz sonucu ortaya çıkan öğelerin anlamlı bir sıralamasının yapılması gerekmektedir.

Problem-çözüm anlatı analizi çevre, kişi, eylem, problem ve çözüm anlatı öğelerini öne çıkarmaktadır. Böylelikle belirli bir anlatıyı ortaya çıkaran öğeler analitik olarak değerlendirilebilir.

Bu başlıklar öykünün geçtiği çevre, öyküdeki kişiler, öyküdeki eylemler, öyküdeki problem, bireyin öyküde geçen olaya yönelik tutum, davranış veya müdahalesidir. Araştırmacı verileri, başlıkları gözeterek tekrardan sunar. Katılımcının anlatısı bu biçimde ele alınabilir (Bruner, 1991; Creswell, 2012; Lieblich, Tuval-Mashiach ve Zilber, 1998; Ollerenshaw ve Creswell, 2002; Silverman, 2006; Squire, 2008). Analiz süreci bittikten sonra bulguları teyit ettirmek için (member checking) katılımcıların tamamına kendileriyle ilgili olan analiz taslakları, kodlar ve temalar gönderilmiştir (Ek 6). Katılımcıların tamamı analizlere onay verdikten sonra analiz işlemi tamamlanmıştır.

Bulgular

Bulgular temel olarak iki farklı anlatının (Demokratik Anlatı, Vatansever Anlatı) ortaya çıktığını göstermiştir. Bu anlatıların isimlendirilmesinde literatürden faydalanılmıştır. Anlatılarından biri ülkeye bağlılık, vatan, millet, devlete saygı gibi kavramları öne çıkardığı için Staub (1997) ve Schatz, Staub ve Lavine (1999) tarafından kavramsallaştırılan vatanseverlik kavramı tercih edilmiştir. Diğer anlatıda ise saygı, hoşgörü, hak ve sorumluluk gibi kavramlar öne çıkarıldığı için Doğanay (2012) tarafından kavramsallaştırılan demokratik kavramı tercih edilmiştir.

Her iki anlatının da vatandaşlığı farklı karakter özellikleri ve amaçlarla inşa ettiği gözlenebilir. Vatansever anlatı "Vatan ve Milletin Hayırlı Evladı, Güçlü Devletler Zor Zamanlar, Vatandaşın Sorumlulukları" temalarını içermektedir. Demokratik anlatı ise "Demokrasiyi İçselleştiremedik, Aktif Vatandaşın Sorumlulukları" temalarını içermektedir. Her iki anlatıda ilgili temaları anlatıya özgü öğelerle belirli bir bağlama oturtmuştur. Tablo 1'de vatandaşlık anlatı ve anlatı öğeleri verilmiştir.

Tablo 1. Vatandaşlık Anlatıları ve Anlatı Öğeleri

		Vatansever Anlatı	Demokratik Anlatı
Karakter (kişi)	İyi	Ülkesine bağlı, çalışkan	Farklılıklara saygı, demokratik
	Kötü	Sürekli eleştiren sokağa dökülen, başka ülkelerin çıkarına eylemlerde bulunan	Önyargılı, sorgulamadan inanan, kaba ve şiddet eğilimli
Referans/Odak Eylem		Tarih, Vatan, Birlik, Dayanışma Oy verme, ülkenin iyiliğini düşünme, iyilik yapma, başka ülkelerin çıkarına eylemde bulunmama	Saygı, Hoşgörü, Çeşitlilik ve Eşitlik Gündemi ve politikayı takip etme, farklılıklara saygı, sorgulama, STK üyeliği
Çevre		Düşmanlarla çevrili ülke	-
Çözüm		Zor zamanlardayız, güçlü olmalıyız	Demokratik olmadığımız için kötü durumdayız

Vatansever Anlatı**Vatan ve Millet'in Hayırlı Evladı**

Vatandaşların temel sorumlulukları *vatana millete hayırlı bir evlat* olmaktır (Gizem). Başka bir ifade ile vatandaşın temel sorumluluğu *ülkesini-devletini korumak* olmalıdır (Mehmet). İdeal vatandaş her şeyden önce vatanını seven kişidir (Sevim). Sevim'e göre; vatanını sevmeyen kişi ne yaparsa yapsın, *vatandaşlık yapamaz veya yaptıklarının bir anlamı kalmaz*. "Zaten o vatanını, milletini sevmeyince onun vatandaşlık görevini yapmasının bir anlamı yok." (Sevim) Üniversite öncesinde vatandaşlık kavramını sadece oy ve vergi vermekle tanımladığını anlatan Sevim, üniversite eğitimi süresince ideal vatandaşın ülkesini seven, hak ve sorumluluklarını bilen, çevresine saygılı bireyler olması gerektiğini öğrendiğini belirtmiştir. "Sizin görevleriniz var, sorumluluklarınız var. İlk hedefiniz işte ülkesine, vatanına yararlı etkili bir vatandaş." Sevim, vatandaşın ülkeyi sevmesi ve ona yararlı olması gerektiğini anlatmış, ülke sevgisi olmadan yapılan eylemlerin değerli olmadığını söylemiştir.

Ülkede yapılacak bir değişikliğin vatandaşların bireysel çabaları ile olmayacağını, vatandaşların sadece *kendi işlerini yaptıklarını* anlatan Gizem, değişiklik yapmanın *politikacıların işi* olduğunu vurgulamıştır. İdeal vatandaş olarak *tek başına başka bir şey yapamaz* (Gizem, Elif). Çünkü *tek başına bir vatandaş en fazla oy kullanabilir*. "Topluma hitap edemem ki. O 25 öğrenci gider belki ailesi ile konuşur. [...] Tüm ülkeyi değiştiremem. Tüm ülkeyi kim değiştirebilir. Siyasetçiler program yaparlar. Siyaset gerçekten zor iş. İnsanları kontrol etmek zor bir iş." Bu yüzden ideal vatandaşın tarihi değerlerini bilmesi ve sahip çıkması gerekmektedir. Tarihsel mirasın farkında olan vatandaş aynı zamanda *ülkesini korumalı ve devlete sahip çıkmalıdır*. Bunun yolu ise *devleti ve milleti sevmekten* geçmektedir. Tarihsel değerlerimize hakaret etmek, onları aşağılamak veya *ülkemizde sorun varmış gibi davranmak*, ülkemizi farklı ülkelere şikâyet etmek olsa problem çikarmaktır.

Güçlü Devletler, Zor Zamanlar

Türkiye'nin önemli bir sorunu *dış baskılardır* (Burak). *Dış baskılar*, ülkemizin gelişmesini engellemiştir. *Gelişmek ve yeniden güçlü olmak için kendimizi düzeltmemiz* gerekmektedir. Çünkü geçmişte *çok güçlü bir devlete sahiptik* ve farklı kıtalarda *topraklarımız vardı*. Böylesine *güçlü bir devletin mirasçısı olarak dünyaya yön vermemiz* gerekmektedir (Burak ve Gözde). Öte yandan (Mehmet'e göre) Türkiye, coğrafi olarak tehlikeli bir bölgenin içerisinde. Komşu ülkelerin siyasal karışıklıkları, Türkiye'yi her zaman güçlü olmaya zorlamaktadır. *Yabancı ülkeler, Türkiye'nin gelişmesini istememektedir*. Dolayısıyla vatandaşlar olarak *yabancı devletlerin Türkiye'deki isteklerine karşı bilinçli olmalı ve devletimizi koruyup sahip çıkmalıyız*.

Burak'a göre şu an Türkiye *zor zamanlar* yaşamaktadır. İçinde bulunduğumuz durum *dalgalı bir denize* benzetilebilir. Ülkede birçok sorun vardır. Terör, dış baskılar, yönetim sisteminin değişmesi gibi gelişmeler sorun oluşturmaktadır. Gizem de benzer şekilde Türkiye'nin çevresinde ciddi sorunlar yaşayan insanlar olduğunu dile getirmiştir. Ülkemiz savaş ve yoksulluk gibi sorunlar yaşamamaktadır. Bu da *devletimizin başarısından* kaynaklanmaktadır. Eğer *devletimiz güçlü olmasaydı*, biz de Suriye ve Irak

gibi olur, savaş ve yoksullukla baş başa kalırdık. Bu yüzden iyi vatandaşın devletini koruması ve devletini sahip çıkması gerekir.

Vatandaşın Sorumlulukları

Ülkeye Yararına Düşünme/Hizmet Etme

Kurallara uyan ve (böylece) ülkesini-devletini koruyan kişi Burak'a göre ideal vatandaştır. Kurallara uyma davranışı, hem devletin şu an içinde bulunduğu *zor durumu daha da zorlaştırmama* hem de ülkenin daha iyi koşullara ulaşması için gereklidir. Bu yüzden vatandaşın *devletin kurallarına boyun eğmesi* gerekmektedir.

“Hocam, bizim şu an yapabileceğimiz çok az şeyler var. Tutup da ülkede herhangi bir şey yapamayız. Yani şöyle, şimdiki yasalara biraz boyun eğeceğiz. Devletin çıkarlarını güdeceğiz. İşte yeri geliyor, dışarıya karşı devletimizi savunacağız, devletimize yükümlülük sorumluluklarımızı yerine getireceğiz, yapacak... başka bir şey yapamayız.”

Günümüzde kurallara uymamız özellikle gereklidir. *Çünkü* hem devletimiz *zor zamanlardan geçmektedir* hem de *toplumsal sorunlar artış göstermiştir*. Kurallara uymayan, bu yüzden *devletin çıkarını ihmal eden kişi* aslında, toplumsal sorunların ortaya çıkması ve artmasına sebep olmaktadır.

Kendimizi düzeltirsek başarılı olacağımızı düşünen Burak, insani ve dini değerlerimize sahip çıkmamız gerektiğini savunmuştur. % 99'u Müslüman olan bir ülkede yaşanmaması gerekenler yaşanmakta, olmaması gereken olaylar olmaktadır. Bunun sebebi (Burak, Gözde ve Elif'e göre) vatandaşların çoğunlukla bireysel menfaatlerinin peşinde koşmasıdır. Devlet ve ülkenin menfaatini düşünen insanlar azınlıktadır.

Vatandaşın işini yapması dışında bir şey yapmasına gerek yoktur. Ülkesi için çalışan vatandaş, *karşılık beklemeden ülkenin iyiliğini düşünmelidir*. Fakat Türkiye'de bu tip bir insana *daha az rastlanır*. Elif'e göre *vatandaşların çoğu kolay yoldan hayatını sürdürmeye çalışır*. Ülkeye hizmet etmeyip kaçan kişiler, *duyarsız ve bencil* davranmaktadır (Volkan). Çünkü iş ve gelir sahibi olduklarında *kendilerini bir yerlere getiren ülkeyi bırakıp kaçmaktadırlar*. Böyle düşünmek ve davranmak yerine kalıp ülke için çalışmalı ve daha iyi şartlara kavuşmak için mücadele etmeliyiz. Duyarlı olmamız gerekir. Toplumsal sorunlar varsa eğer, bunlar hakkında bilinç oluşturmamız, *kanaat oluşturmamız gerekir*. Sonuç olarak vatandaşlar, Volkan çalışkan, duyarlı ve sorgulayıcı olursa “*ülkemiz*” daha iyi koşullara kavuşacak, böylece *bize emanet edilen vatana* sahip çıkabileceğimize inanmaktadır.

Eleştiri ve Hakaret Ayrımını İyi Bilmeliyiz

Vatandaş devleti *eleştirse de sevmelidir* (Mehmet). Dolayısıyla vatandaşın eleştiri yaparken dikkatli davranması, *abartıya kaçmaması* gerekir. Öte yandan vatandaşın ülkenin gerçek durumunu da gözden kaçırmaması, gerçek durumun da bilincinde olması önemlidir. Çünkü Türkiye, Almanya veya Amerika Birleşik Devletleri gibi *gelişmiş bir ülke* değildir (Mehmet). Ülkenin yararını gözetmek adına *bu gibi gerçekleri* fark etmemiz gerekir. Fakat bir grup devlet yöneticilerine hakaret etmekte, diğer grup ise devlet yöneticilerinin iyi işler yaptığını düşünmektedir. Hakaret eden insanlara eğitim verilmesi gerektiğini söyleyen Gizem, eğitimin yaşı olmadığını dile getirmiştir. Hakaret etmenin doğru olmadığını, hakaret etme davranışının partiler arasında bile olduğunu söylemiştir. Gizem'e göre insanlar ve aynı şekilde politikacılar, *güzceler konuşup anlaşmalı ve ülkeyi huzura kavuşturmalı*lar.

Devleti yönetenlere demiştim. Bazen vatandaşlar kalkıp da bu insan gitsin şöyle böyle, bazen sokaklarda söylemler duyuyoruz ya, bunu söylemek yerine daha güzel kelimelerle, o sokaktan bir bayan geçiyor, bir çocuk geçiyor örnek olmak adına dedim. Hani böyle konuşacağına sandığa gidersiniz, oyunuzu verirsiniz. Tercihinizi yaparsınız.

Hakaretlerin etrafında toplandığı diğer konu da *ülkemizi, yabancı ülkelere şikâyet eden* insanlardır (Gözde). *Muhalef* insanlar ve/veya *elit* insanlar Türkiye'de *büyük sorunlar varmış gibi göstermeye* gayret etmektedir. Aslında bu insanlar *oyuna gelmektedir*. Çünkü ülkemizin *kötülüğünü isteyen devletler* veya *dış mihraklar* muhalif veya *elit* insanları kullanarak sorunlu bir görüntü yaratmaya, yani *algı oluşturmaya çalışıyorlar*.

Ülkenin içindeki bazı siyasetçi olur, bazı bilim insanı olur, bunun farkında veya değil bilmiyorum. Bu tarz oyunları hani ülkesini, ne bileyim hani egosuna mı diyeyim zaafına mı yenik gösteriyor. Sonuçta yani ne bileyim, ülkenin içindeki huzur, benim kendi huzurumdan daha önemli diye düşünüyorum. Şikâyet ediyor, dış taraftan hani onlarda ona güç veriyor. O ona gaz veriyor, bir şeyler oluyor.

Eleştirme ve ülkeyi sevmeye davranışlarını anlatısında sıklıkla ele alan Mehmet'e göre bu iki kavramı birbiriyle ilişkilidir. Fazla eleştiri ülke sevgisini azaltabilir, vatandaş ülke düşmanlığına sevk edebilir.

Mesela bilmiyorum biraz şey olacak ama Osmanlı'yı seviyorlar, Atatürk'ü sevmiyorlar ya da tam tersi. Ben diyorum ki, ikisi de bizim manevi değerimiz, ikisi de bizim atamız, ecdadımız onun yanlışı vardır. Her insanın olabilir. Bu hiçbir şeyi değiştirmemeli, sen eleştirme, niye eleştiriyorsun ki, niye kötülüyorsun (Gözde).

Bir de vatandaşın fazla eleştirisi, yabancılara veya dış devletlere avantaj sağlayabilir (Gizem, Gözde, Burak). Gizem, Gözde ve Burak'a göre dış devletler Türkiye hakkında yani bizim hakkımızda kötü şeyler düşünüyor olduğundan, daha dikkatli davranmalıyız. Vatandaşın yapması gereken, birlik ve beraberliğimizi korumaktır. Mehmet'e göre ülkemizde din ve kültür birliği olduğu için kolay kolay yıkılmayız. Vatandaşın tehlikeler karşısında bilinçli olması, itaat etmesi ve koruması, birlik ve beraberliğimizi artırır (Mehmet).

Demokratik Anlatı

Demokrasiyi İçselleştiremedik

Türkiye'de (Murat'a göre) demokrasi henüz gelişmemiştir. Bu yüzden insanlar düşünce, görüş ve önerilerini paylaşmaktan çekinmektedir. Çünkü Türkiye'de halen gelenekçilik vardır. İnsanlar belirli bir lidere veya geleneğe bağlı yaşamaktadır (Murat).

Biraz gelenekçi bir yapıdadır bu eğilim. Partileri şuan futbol takımı gibi tutuyorlar. Hani ben yedi göbekten Fenerbahçeliyim. Babam da bunu bana aşıladı. Takım bizim millette çok fazla değiştirilmez ya, Fenerbahçelidir, Galatasaray'a dönünce döneke diye dönersin.

Demokratik düşünmememiz (Murat'a göre), demokrasi ve cumhuriyet gibi kavramların ülkemiz için yeni olması ve bu bunların "tepeden inme" bir şekilde gelmesiyle ilgilidir. O yüzden insanlar bu kavramları henüz içselleştirememiştir. İngiltere'de insanlar demokrasi kavramı ile Magna Carta'da yani 1240'ta tanışmış ancak zaman içerisinde demokrasiyi içselleştirmişlerdir. Yani, Türkiye'de insanların demokrasiyi içselleştirmesi için zamana ihtiyacı vardır.

Magna Carta ile ilk defa demokrasiye adım atmış adamlar. Bizim ilk demokrasi adımı da ne zaman Tanzimat Fermanı, Sened-i İttifak, Islahat Fermanı. Ta 19. Yüzyılda. Adamlar bize 700 yıl fark atmış neredeyse. [...] Atatürk, ben kendimi Atatürkçü olarak tanımlardım, Atatürk'ü de çok seven bir insanım, düşüncelerini her zaman savunan bir insanım. Ama ne oldu, saltanatla demokrasi ile yönetilen bir devlet bir anda yıkılıp demokrasiye geçilmeye çalışıldı.

Bu anlatıya Gülay'ın da katıldığı söylenebilir. Gülay'a göre Türkiye'de insanların farklı görüşlere, farklı yaşam tarzlarına tahammülü sınırlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, geleneksel medyada, sosyal medyada veya yaşadığı şehirde insanlar bir başka yaşam tarzını kabul etmek istememektedir. İnsanların önce fikirlerine saygı duyulmasını, çünkü mecliste de görüyoruz. Sürekli insanlar birbirlerini boğazlıyorlar, birbirini gırtlaklıyorlar. Sürekli böyle bir şey olduğu için demokratik bir ortamın olması gerektiğini düşünüyorum. (Gülay)

İnsanlar herkesin kendi gibi olmasını, davranmasını, yaşamasını beklemektedir (Ayşegül). Farklı düşünen, yaşayan ve davranan insanlar için toplumsal baskı oluşturmaktadır. İnsanların birbirine bakışlarında, biri görüşlerini dile getirirken, diğerinin ona bakışında toplumsal baskı gözlenebilir. İdeal vatandaş farklı görüşlere, farklı yaşam tarzlarına saygı duymalı, onların da var olduğunu kabul etmelidir. Çünkü vatandaşların, farklı düşünme ve farklı yaşam tarzına sahip olma hakkı, yani ifade

özgürlüğü vardır. “ [...] mesela benim özgür bir düşüncemi neden söyleyemeyeyim ki, etkin vatandaşsam, vatandaşlık hakkım yani, insani bir hakkım olduğu için görüşümü dile getirmem gerekiyor.” (Gülay)

Farklılıklara saygı konusundaki sorunlu yaklaşımı değerlendiren İsmail, anlatıyı farklı bir açıdan desteklemektedir. İsmail’e göre Türkiye’de insanların *farklılıklara* ilişkin yaklaşımı sorunludur. Bu sorun birbiriyle ilişkili iki ögenin etkileşiminden doğmaktadır. İlk olarak insanların *kültürel bakış açıları*, farklılıklara yönelik hoşgörü içermemektedir. Vatandaşlar, kültürel bakış açısını olduğu gibi kabul ettiklerinde *ön yargı, düşmanlık* artmakta ve etkileşim azalmaktadır. Ayşegül ise farklı kimliklere yönelik ön yargıyı bizzat kendi geçmişinde deneyimlemiştir.

Ayşegül’ün içinde yaşadığı çevre farklı kimliklere yönelik hoşgörülü değildir. Bir kimliğe aidiyet hissedenden biri, diğer kimliği *ötekileştirmekte* veya *yok saymaktadır*. Ötekileştirme ve yok sayma pratiğinin sadece politik görüşlerle sınırlı bir alanda değil, sosyal ve bölgesel alanı da kapsadığını ifade etmiştir. Bir kişinin hangi kelimeleri kullandığı, kelimeleri telaffuz ederken kullandığı şive, kişinin doğduğu yer gibi etmenler insanların gözünde onu belirli bir kimliğe *atamaktadır*. Bir kimliğe *atama*, başkaları tarafından yapılmıştır. Başka bir anlatımla Ayşegül belirli bir kimliği seçmemiş veya belirli bir kimliğe uygun davranmaya *kendiliğinden* başlamamıştır. Bulunduğu ortamlarda insanlar onun nereli olduğu veya hangi etnik kimlikten olduğuna dikkat etmiş, ona veya başkasına bu referanslara göre *tavır değiştirmiştir*.

Ayşegül ideal vatandaşın *farklı kimliklere saygı* duyması gerektiğini düşünmektedir. Saygı duyulmadığı durumlarda, *ötekileştirme* ve *yok sayma* davranışının *ülke birliğini tehlikeye attığını* savunmuştur. Ötekileştirmeye uğrayan belirli bir kimliğe sahip kişinin *ülkeye aidiyet duymayabileceğini* anlatan Ayşegül, bunun anlaşılabilir bir durum olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla vatandaşlık eğitiminin farklı kimliklere saygı, birlikte yaşama becerilerini geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır.

Farklılığa ilişkin diğer sorunlu öge ise *sorgulama eksikliğidir*. İsmail’e göre insanların kültürel bakış açısını sorgulama yönü *eksiktir*. Vatandaşlar kültürel bakış açısını sorgulamamaktadır. Aksine İsmail, insanların belirli *aidiyetleri öne çıkardıklarını* ve dünyayı sadece bu aidiyetlerin gerektirdiği gibi inşa ettiğini savunmuştur.

İsmail’e göre ideal vatandaş farklılıklara karşı hoşgörülü, çeşitliliği önemseyen kişidir. İdeal vatandaşla ilgili diğer boyutu ise kültürle kurduğu ilişkidir. İdeal vatandaş kültürün bakış açısını nasıl şekillendirdiğini fark etmelidir. Bakış açısını sorgulamalı ve bireysel yaşamına dönük çıkarımları kendi belirleyebilmelidir. Eylemlerine bireysel olarak karar verebilmelidir. İsmail’e göre bu noktadaki problem, *kültürün bireye ne yapması ve nasıl yaşaması gerektiği konularında baskıcı bir tavır geliştirmesidir*. Dolayısıyla çözüm bireyin bakış açısını sorgulaması ve böylece ön yargılarını azaltmasıdır. Sorgulama becerisini bireysel yaşamına uyguladığında, farklılıklara dair tanımlarının sınırlılığını fark edecek ve barışçıl bir bakış açısı kazanacaktır. Fatma da farklılıklara ön yargı ile bakış açısı arasındaki *kritik ilişkiye* dikkat çekmiştir.

Fatma, çevresinde vatandaşlık konusunda *tekdüze bir bakış açısı* olduğunu anlatmıştır. İnsanlar, kendi bakış açısını savunmakta ama diğer bakış açılarını anlamaya çalışmamaktadır. Bu doğru değildir. Herkesin bir bakış açısı vardır ve bunun fark edilmesi gerekmektedir. *Şuan biraz daha tek düze bakış açısına sahip olduğumuz için ikinci bir görüşü pek benimseyemiyoruz ülkemizde, bu olabilir. İşte evden mesela örnek vereyim, a partisi b partisi, a partisi asla doğru bir parti değildir mesela.* (Fatma). Vatandaşların bakış açısı kavramını bilmesi ve hayatına uygulaması gerekmektedir. Belirli bir yerde doğan, belirli bir eğitim alan insanların eğitimi, onların *bakış açısını etkileyebilmektedir*. Dolayısıyla, bir yerde doğan ve belirli bir ailede eğitim alan bir insanın *bakış açısının farklı olması gayet doğal* bir durumdur. Öte yandan farklı bakış açılarını görmek ve değerlendirmek Fatma’ya göre olaya dair değerlendirmelerimizi de geliştirecektir. Çünkü insanlar eğitim, dil, din, cinsiyet bakımlarından farklıdır. Ülkemizde birçok farklılığın bir arada yaşadığını dile getiren Fatma’ya göre, insanlar bu farklılıklara tahammül edememekte, onları yok saymayı tercih etmektedir.

Tülay farklı bir açıdan yaklaşarak, vatan sevgisinin ön yargı ve ötekileştirmeye yol açmaması gerektiğini anlatmıştır. Ülkeyi sevmek farklı ülkeler hakkında ön yargı geliştirmeye sebep olmamalıdır. Çünkü (Tülay'a göre) Türkiye'de başka milleti ötekileştirme, kendini üstün, yüce görme gibi bir tutum vardır. Bu insanlara göre "Türkiye'nin düşmanları çoktur ve düşmanlar hep Türkiye'nin kötülüğünü isterler."

Yani staja gidiyorum örneğin, stajda her kitapta her şeyde her konuda Türk milleti şudur, Türk milleti budur, diğerlerini örneğin "biz ve diğerleri" var. Avrupa ülkeleri yok, ötekiler var yani. Biz şöleyiz, biz böleyiz, onlar bizi istemiyor. Sürekli toprağımızı almak istiyorlar, sürekli arkamızdan iş çeviriyorlar. Sürekli bu şey yapıyor, öğrencilere bu empoze ediyor. Ama ortam tamam düşmanlarımız çok olabilir ama bu kadar da çocukları küçüklükten yetiştirmek düşman yetiştirmek değişik bir şey, olması gereken değil. (Tülay)

Tülay'a göre ülkeyi sevmekle bu düşüncelere sahip olmak farklı şeylerdir. Farklı devlet ve milletleri düşmanlaştırmadan, onları ötekileştirmeden ele almalıyız. Yurtsever olmalı ama farklı milletleri düşmanlaştırmamalıyız çünkü bu iyi bir şey değildir.

Etkin Vatandaşın Sorumlulukları Vardır

Vatandaşın bir dizi görev ve sorumlulukları vardır. Zeynep'e göre STK üyeliği, gündemi takip etmek gibi sorumluluklara ek olarak vatandaş, çevresindeki olay ve durumlara karşı duyarlı olmalı, farklı görüşlere saygılı olmalı, dünya ile ülkesi arasındaki ilişkileri analiz edebilmelidir. Zeynep'e göre demokratik ülkelerde devlet vatandaşa hizmet ederken, bu durum bizim ülkemizde tersidir. Dahası demokratik ülkelerde STK'ların da aktif olması gerekir. Çünkü STK'lar vatandaşların talep ve düşüncelerini devlete daha etkin bir şekilde aktarabilir. Bu açıdan bakıldığında, demokrasiyi anlamamız ve gerçekten demokrat vatandaşlar olmaya gayret etmemiz gerekir. "Bizim ülkemizde maalesef hani parti görüşüne sahip olmamız, bir partiyi desteklememiz, ülke geneline baktığımız zaman, takım tutar gibi, ailemiz o partiye oy verdiği için hayır veya evet oyu kullandığımız için biz o şekilde düşünüyoruz." (Zeynep)

Demokratik bir tavrımız olmadığından ülkemizde siyasi tartışmalar kavgayla sonlanmaktadır. Bu yüzden Zeynep'e göre vatandaşlar, belirtmek zorunda olmasa da politik görüşlere sahip olmalıdır. Çünkü kendi deneyimlerinde, politik görüşlerini belirtmek kimi zaman sorunlu durumlara sebep olabilmektedir. Ama yine de Zeynep'e göre, vatandaşlar gündemi takip etmeli ve bunu belirli bir ideolojiye dönük değil, tarafsız bir şekilde yapmalıdır. "Hem de maalesef bizim ülkemizde siyasi tartışmaların sonucu kavgaya bağlanıyor, o yüzden hani belirtmek zorunda olmasak da ülkemiz nereye gidiyor, hangi parti hangi icraatları yapıyor. Hani her bireyin bunun farkında olması gerektiğini düşünüyorum." (Zeynep)

Ne var ki ülkemizde takım tutar gibi parti tutma davranışı vardır. Gülay, bunun yanlış olduğunu söylemiştir. İdeal vatandaş ülke gündemini takip etmeli, politikayı izlemelidir. Çünkü politik gündem ve politik kararlar ideal vatandaşın günlük hayatını ve geleceğini etkiler. Dolayısıyla ideal vatandaş her zaman aynı partiye değil, kendi hayat kalitesini artırmayı vaat eden partiye oy vermelidir. Bunu yapabilmek için de politik düşünebilmeli ve gündemi takip etmelidir. "Parti, takım değil yani takım seçmiyorsun, takım tutmuyorsun yani. O yüzden de yine kendi çıkarlarına uyması gerekiyor. Yine çıkarlarına uyması gerekiyor, a partisi b partisi. Bunları ona göre seçmeleri, ekonomi anlamında hangisi daha iyi olabilir." (Gülay)

Gülay'a göre politika bireyin yaşamını etkilemektedir. O yüzden vatandaş politik gündemi, takip etmelidir (Mustafa, Murat, İsmail). Oy verirken takım tutar gibi oy vermemeli, kendi hayat standardını gözetmelidir. Vatandaşların yönetim süreçlerine dâhil olması gerektiğini anlatan Murat, siyaset ve politika kavramlarını birbirinden ayrı değerlendirmiştir. Murat'a göre siyaset siyasetçilerle ilgili bir kavramdır. Politika ise vatandaşların yaşamlarını ilgilendiren karar ve düzenlemelerdir. Vatandaşlar kendilerini ilgilendiren konu ve kararlarda aktif olmalı, bunu da yerelde örgütlenerek yapabilmelidir.

Mustafa'ya göre de vatandaşların kendi şartlarını değerlendirmesi ve bireysel düşünmemesi gerekir. Çünkü sınav sistemi bir yana yıllarca hazırlanıp atanamayan insanlar var. Örneğin (Mustafa'ya göre) KPSS konusunda bireysel düşünerek sorunu aşamayız. Vatandaşların bu durumu sorgulaması ve politika üretmesi veya üretenleri etkilemesi gerekmektedir. “Ve şey düşünüyorum bu öğrenciler, karşılaştığı problemler karşısında örgütlenebilmeli. Örgütlenebilmekten kastım şöyle, bir fikir doğrultusunda şu denmeli mesela, “Gelin arkadaşlar, böyle bir eğitimle ilgili bir sorun var.” Çünkü vatandaş öznedir.” Mustafa, vatandaşların karar alma süreçlerinde aktif olması gereken asıl öge olduğunu düşünmektedir. Ülke yönetiminde karar alma ve uygulama süreçlerinden doğrudan etkilenen vatandaşların, bahsi geçen süreçlere aktif olarak katılması gerekir. Bu konuda umutsuz olmamalı, aksine eyleme geçmeli, yani düşüncelerini gerçekleştirme çabasına girmelidir. Mustafa, çevresinde umudu veya özgüveni olmayan insanlar olduğunu, var olanla yetinmek zorunda hisseden vatandaşlar olduğunu dile getirmiştir. Halbuki bu insanlar problemler karşısından harekete geçmelidir. İnsanlar bir araya gelip sorunlarını müzakere, tartışma gibi yöntemlerle çözmelidir. Fakat Türkiye’de insanlar, doğru-yanlış sorgulamaması yapmamakta, sadece önüne koyulan seçenekleri değerlendirmektedir.

Araştırma bulguları, iki farklı anlatısının ortaya çıktığını ve her bir anlatının kendine özgü bir tema/odağının olduğunu göstermektedir. Demokratik anlatı, hak, özgürlük ve demokrasi temasına odaklanırken, vatansever anlatı devlet, tarih, vatanseverlik ve tehdit temasına odaklanmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık kavramını nasıl inşa ettikleri anlatılar yoluyla orta konulmak istenmiştir. Çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre, vatansever anlatı ve demokratik anlatı olmak üzere katılımcıların iki tür vatandaşlık anlatına sahip oldukları görülmüştür. Vatansever anlatı, kolektifliğe ve onun önemine yaptığı vurguyla, bireyselliği küçümsemesiyle daha çok fedakâr (Caymaz, 2007) vatandaş özelliklerine; demokratik anlatı ise, bireysel çıkarı değerli görerek, hoşgörü ve farklılıklara saygı duyarlılıklarına vurgu yapmaktadır. Ortaya çıkan bu sonucun Westheimer ve Kahne (2004) tarafından ortaya vatandaş tiplerinden farklı bir yapıda olduğunu göstermektedir. İki inşa arasında tematik olarak benzerlikler olsa da, bu araştırmadaki bireysel sorumluluğu merkeze alan anlatının önceliği kendisi değil, kolektif bütündür. Yine bu çalışmada demokratisi vurgusu yapanların temel olarak farklılıklara saygıya öne çıkardıkları görülmüştür.

Anlatı öğeleri (çevre, referans, tür, kişiler, normatif eylemler vb.) bakımından düşünüldüğünde, anlatılar arasında farklılıkların çoğunlukta olduğu görülebilir. Bu anlamda, Clandinin ve diğerleri (2006) tarafından işaret edilen birbirine rakip iki anlatıyı düşündürmektedir. Bunlar birbirinden ciddi düzeyde farklı anlatılardır. Vatansever anlatının hayali cemaati (Anderson, 2015) ile demokratik anlatıdaki hayali cemaat iki farklı ülkeyi betimlemektedir. Bu iki ayrı hayali cemaat nadiren kesişmektedir. Buna göre, vatansever anlatıda Türkiye zor bir coğrafya ile çepeçevre kuşatılmıştır. Bu yüzden vatandaş “işleri daha da zorlaştırmamalı, devletin yanında olmalıdır”. Demokratik anlatısında ise vatandaşlık kavramının uluslararası ilişkiler, jeopolitik konum gibi boyutlarıyla değerlendirilmediği, daha çok yerel ve ulusal düzeyde değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Vatansever anlatının, vatandaşlığı yerel, ulusal ve uluslararası bir ölçekte ele aldığı görülürken, demokratik anlatının temel olarak politik okuryazarlık ve bireysel özgürlük bağlamında ele aldığı görülmüştür. Demokratik vatandaşlık anlatısının demokrasi, hoşgörü, kültürel çeşitlilik, kültürel çeşitliliğe ve farklı fikirlere saygı gibi kavramlarla inşa edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Vatansever anlatıda ise kültürel çeşitlilikle ilgili herhangi bir vurgu yapılmadığı görülmüştür. Bu anlatının daha çok birlik, dayanışma ve sadakat temalarını merkeze aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Caymaz (2007) tarafından da dile getirildiği gibi bireysel amaçlar, kolektif öncelik karşısında olumsuzdur veya kuşkuyla karşılanır. Anlatı türleri bakımından düşünüldüğünde vatansever anlatıda tehlikelerin (dış devletler, kötü amaçlar, gizli oyunlar vb.) yıkıcılığına dönük bir endişe gözlenebilir. Dolayısıyla vatansever anlatının tamamına bakıldığında korku ve endişe tonunun bütün bir hikâyeyi kapsadığı gözlenmektedir. Öte yandan demokratik anlatıda ideal vatandaş kaba, sert ve duyarsız bir varlık karşısındaki bir iyilik/merhamet sahibi kişi olarak konumlandırılmıştır.

Alanyazındaki bazı araştırmalarda (Çakmak, 2011; Dere vd., 2017; Dere, 2019; Kızılay, 2015; Yeşilbursa, 2015) olduğu gibi demokratik anlatıda da farklılığa saygı, hoşgörü kavramları sıklıkla gündeme gelmiştir. Dahası demokratik anlatıda, farklı kültürlerin Türkiye’de önyargıyla karşılandığına ve ötekileştirildiğine dönük bir inanç bulunduğu sonucu ortaya konulmuştur. Demokratik anlatıda iyi vatandaş, hoşgörülü, farklı kültürlere saygılı olan kişidir. Bu yüzden çokkültürlülüğün (Banks, 2009) demokratik anlatıda önemsenen bir kavram olduğu söylenebilir. Buna karşın vatansever anlatı iyi vatandaş, kolektif bütünün yararı/iyiliği bağlamında işlevsel olan kişi olarak değerlendirir. Ülkeye, millete ve devlete saygı, sadakat ve bağlılık duyan karakterler, bu anlatıya göre iyi vatandaşlardır (Çakmak, 2011; Dere vd., 2017; Kızılay, 2015; Yeşilbursa, 2015). Buna göre devlet ve millet kavramlarının vatansever anlatının önemli öğeleri olduğu söylenebilir. Yiğit (2017)’in çalışması incelendiğinde vatansever vatandaşın duyuşsal özellikleri güçlü ama politik özellikleri oy vermekle sınırlı bir karakter olduğu söylenebilir.

Demokratik ve vatansever anlatının birbirinden farklı vatandaşlık eylemlerini de öne çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır. Eylemler nadiren birbiriyle kesişmektedir. Demokratik anlatı, farklılıklara karşı açık bir tavır ve yaklaşım ile birlikte politikayı takip eder, sosyal-politik katılım gösterir, sorgular, saygılı davranır. Vatansever anlatı ise, ülke/toplum çıkarını düşünmelidir. Bunu sorumluluk olarak hissetmelidir. Bu bağlamda vatansever anlatı, eleştiri ve tartışmayı ve sürekli eleştiriyi gündeme getirmekte ve bunların dikkatle değerlendirmesi gerektiğini savunmaktadır. Eleştirinin temel olarak oy verilerek yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla düşük bir katılım düzeyi (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2007) öngörmektedir. Peterson ve Knowles (2009) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde öğretmen adayları aktif vatandaşlık kavramının gerçekliğini sorgulamışlardır. Zira vatansever anlatıda vatandaşların politik alanda tek başlarına bir şeyi değiştiremeyeceğine dair bir inanç bulunmaktadır. Bu bulguyu destekler şekilde Altıntaş (2016) aktif vatandaşlık konusunda öğretmen adaylarının kendilerine güvenlerinin düşük olduğunu belirtmiştir. “Politik” olana mesafeli duruş farklı araştırmalarda da teyit edilmiştir (Baloğlu Uğurlu, 2013; Çakmak, 2011; Yiğit, 2017). Dolayısıyla vatandaşın sadece (biri) “olması” gerekirken, (bir şeyi) “yapmasına” gerek bulunmamaktadır. Egüz ve Kafadar (2020), benzer bir konuya dikkat çekerek, öğretmen adaylarının vatandaşlığı daha çok hak ve sorumluluklar temelinde ama uygulamada ilgisiz bir şekilde ele aldıklarını ifade etmiştir.

Sonuç olarak öğretmen adaylarının birbirinden önemli ölçüde farklılaşmış iki anlatı arasında bölünmüş olduğu söylenebilir. Bu durum ilginç ve bir o kadar da önemli bir noktaya işaret etmektedir. Öğretmen adaylarının birbirinden farklı tema, vurgu ve yönelimlere sahip iki anlatı arasında bölünmüş olması öğretmen eğitimi bakımından hedeflenen bir durum değildir. Öte yandan her iki anlatı da bazı bakımlardan sorunlu gözükmektedir. Demokratik anlatı vatandaşlığın kapsam ve içeriğini dar bir alana sıkıştırırken vatansever anlatı bu alanı ciddi bir şekilde genişleterek kavramının yükünü artırmaktadır. Diğer önemli bir sonuç ise vatansever anlatının uluslararası ilişkiler, jeopolitik konum, muhalefet, müzakere, eleştiri, farklılık kavramlarına yönelik yargı ve ön yargıdır. İlgili yargı ve ön yargılar, problem çözebilen, eleştirel düşünebilen, farklılıklara saygılı öğrenciler yetiştirmeyi amaç edinen meslektaşların bakış açısıyla uyumlu görünmemektedir. Öte yandan demokratik ve vatansever anlatıların öğretmen adaylarının kayıtlı olduğu üniversite ile ilişkili olduğuna dair araştırma amacı veya bulgu olmasa da gözlemden bahsedilebilir. Çünkü araştırma kapsamında demokratik anlatı iki üniversitede daha yoğun iken vatansever anlatı diğer iki üniversitede yoğun bir şekilde öne çıkmıştır.

Araştırma sonuçları, öğretmen adaylarının farklı ve çoğunlukla karşıt iki anlatı etrafında bölündüğünü göstermektedir. Benzer olarak katılımcılar vatandaşlığın önemli temaları arasında olan göç, sivil toplum kuruluşları ve katılım hakkında da farklı ve çoğunlukla karşıt anlatılara sahiptir. Bu iki sonuç öğretmen adaylarının vatandaşlığı birbirinden farklı kavramlarla tanımladıklarını göstermektedir. Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında yer alan İnsan Hakları ve Demokrasi, Vatandaşlık Bilgisi, Karakter ve Değer Eğitimi derslerinin plan ve uygulamasında daha dikkatli olunması gerekmektedir. İlgili derslerin farklı ve çatışmalı görüşleri, sosyal bilgiler öğretim programının ortaya koyduğu demokratik ve aktif vatandaşlık kavramını yansıtacak şekilde

tasarlanması ve uygulanması önerilebilir. Öğretmen eğitimi programındaki seçmeli derslerin kültür, göçmenlik, sivil toplum kuruluşları, aktif vatandaşlık, katılım, politik katılım konularında gözlenen karşıtlığı aşmada etkili olabileceği söylenebilir.

Bu çalışma, araştırma sorusuna cevap bulmaya çalışmıştır. Yine de araştırma sonuçları incelendiğinde yeni ve ilgili bazı sorular gündeme gelmektedir. Bu çalışmada yer alan vatandaşlık anlatılarının günlük hayatta nasıl karşılık bulduğu ilginç bir araştırma konusu olabilir. Öte yandan nicel araştırmalar ve gözlem içeren nitel araştırmalar bu araştırmanın sonuçlarını farklı çalışma gruplarında inceleyebilirler. Bu gibi çalışmaların alanı yeni soru ve tartışmalarla zenginleştireceği söylenebilir. Son olarak anlatı çalışmalarında güncel eğilimleri yansıtacak şekilde yeni vatandaşlık araştırmaları yapılabilir. Örneğin sosyal bilgiler öğretimin paydaşları olan öğretmen, öğretim elemanı veya öğrencilerin vatandaşlık anlatılarını nasıl haklı çıkardığı/ manipüle ettiği/ savunduğu/ yargıladığı veya kullandığı yeni araştırmaların konusu olabilir.

Kaynakça

- Abowitz, K. K. ve Harnish, J. (2006). Contemporary discourses of citizenship. *Review of Educational Research*, 76(4), 653-690.
- Akyol, Y. ve Özunal, S. (2015). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının etkin vatandaş yetiştirme açısından incelenmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 14, 193-211.
- Altıntaş, İ. N. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif vatandaşlık kazanımları: Eylem araştırması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Anderson, B. (2015). *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması* (İ. Savaşır, Çev., 2. bs.). İstanbul: Metis.
- Ata, B. (2009). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 34-51). Ankara: Pegem Akademi.
- Baloğlu Uğurlu, N. (2013). 8. sınıf Amerikan ve Türk öğrencilerinin vatandaşlık ile ilgili algılarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 281-293.
- Baloğlu Uğurlu, N. (2014). Important values of American and Turkish students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55, 91-108. doi:10.14689/ejer.2014.55.6
- Banks, J. A. (2009). Multicultural education: Dimensions and paradigms. J. A. Bank (Ed.), *The routledge international companion to multicultural education* içinde (s. 9-32). New York, NY: Routledge.
- Berger, P. L. ve Luckmann, T. (1991). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. London: Penguin Books.
- Bruner, J. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge: Harvard University.
- Bruner, J. (1991). The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 18(1), 1-21.
- Carretero, M., Haste, H. ve Bermudez, A. (2016). Civic education. L. Corno ve E. M. Anderman (Ed.), *Handbook of educational psychology* içinde (s. 295-308). London: Routledge.
- Castro, A. J. (2013). What makes a citizen? Critical and multicultural citizenship and preservice teachers' understanding of citizenship skills. *Theory & Research in Social Education*, 41(2), 219-246. doi:10.1080/00933104.2013.783522
- Castro, A. J. ve Knowles, R. T. (2017). Democratic citizenship education: Research across multiple landscapes and contexts. M. M. Manfra ve C. M. Bolick (Ed.), *The wiley handbook of social studies research* içinde (s. 287-318). Malden, MA: Wiley Blackwell.
- Caymaz, B. (2007). *Türkiye'de vatandaşlık: Resmî ideoloji ve yansımaları* (18. bs.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Clandinin, D. J. ve Connelly, F. M. (2000). *Narrative inquiry: Experience and story in qualitative research*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Clandinin, D. J., Huber, J., Huber, M, Murphy, S., Murray Orr, A. ve Pearce, M. (2006). *Composing diverse identities: Narrative inquiries into the interwoven lives of children and teachers*. New York: Routledge.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4. bs.). Boston, USA: Pearson.
- Crick, B. (1999). The presuppositions of citizenship education. *The Journal of Philosophy of Education*, 33(3), 337-352.
- Çakmak, D. (2011). *Öğretmen adaylarının siyasal katılımı ve siyasal katılıma ilişkin tutumları* (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi örneği) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- De Groot, I. (2018). Narrative learning for democratic citizenship identity: A theoretical framework. *Educational Review*, 70(4), 447-464. doi:10.1080/00131911.2017.1344191
- Dedebali, N. C. ve Daşdemir, İ. (2019). Social studies teacher candidates' perception of digital citizenship. *International Journal of Educational Methodology*, 5(3), 465-477. doi:10.12973/ijem.5.3.465

- Demirbaş, İ. ve Aydınöz, D. (2020). Üniversite öğrencilerinin vatandaşlık algısının belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(2), 630-640. doi:10.24106/kefdergi.693433
- Dere, İ. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 'iyi vatandaş' kavramı hakkındaki metaforik algıları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 434-456.
- Dere, İ., Kızılay, N. ve Alkaya, S. (2017). İyi vatandaş kavramı, ailede ve okulda 'iyi vatandaşlık' eğitimi hakkında velilerin görüşleri ve algıları. *IJOESS*, 8(30), 1974-1993.
- Dilek, A., Baysan, S. ve Öztürk, A. (2018). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi üzerine yapılan yüksek lisans tezleri: Bir içerik analizi çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(2), 581-602.
- Doğanay, A. (1993). *Factors that predict political knowledge and attitudes of young children* (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Pittsburgh, Pittsburgh.
- Doğanay, A. (2009). Öğretmen adaylarının vatandaşlık algısı ve eylemlerinin siyasal toplumsallaşma bağlamında değerlendirilmesi. 1. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı. Uşak.
- Doğanay, A. (2010). What does democracy mean to 14-year-old Turkish children? A comparison with results of the 1999 IEA civic education study. *Research Papers in Education*, 25(1), 51-71. doi:10.1080/02671520802315060
- Doğanay, A. (2012). A curriculum framework for active democratic citizenship education. M. Print ve D. Lange (Ed.), *Schools, curriculum and civic education for building democratic citizens* içinde (s. 19-40). Rotterdam: Sense Publishing.
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2007). Öğretmen adaylarının siyasal katılımcılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50, 213-246.
- Duman, A. ve İnel, Y. (2019). Review of master's theses in the field of social studies education between 2008 and 2014. *Universal Journal of Educational Research*, 7(1), 66-73. doi:10.13189/ujer.2019.070109
- Duplass, J. A. (2004). *Teaching elementary social studies: What every teacher should know*. Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Egüz, E. ve Kafadar, T. (2020). Active citizenship from the perspective of pre-service social studies teachers. *İlköğretim Online*, 19(2), 565-579.
- Ersoy, A. (2012). Annelerin vatandaşlık algısı, çocuklarında vatandaşlık bilinci geliştirme uygulamaları ve karşılaştıkları sorunlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 2111-2124.
- Ersoy, A. F. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tartışmalı konulara katılımını etkileyen etmenler. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(1), 24-48.
- Ersoy, A. F. (2014). Active and democratic citizenship education and its challenges in social studies classrooms. *Eurasian Journal of Educational Research*, 55, 1-20. doi:10.14689/ejer.2014.55.1
- Fischman, G. E. ve Haas, E. (2012). Beyond idealized citizenship education: Embodied cognition, metaphors, and democracy. *Review of Research in Education*, 36(1), 169-196. doi:10.3102/0091732x11420927
- Geijsel, F., Ledoux, G., Reumerman, R. ve ten Dam, G. (2012). Citizenship in young people's daily lives: Differences in citizenship competences of adolescents in the Netherlands. *Journal of Youth Studies*, 15(6), 711-729. doi:10.1080/13676261.2012.671932
- Giron, L. A. M. (2012). *Educating good citizens: A case study of citizenship education in four multicultural high school classrooms in Ontario* (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Ottawa, Ottawa.
- Gubrium, J. F. ve Holstein, J. A. (2009). *Analyzing narrative reality*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gürses, F. (2010a). Kemalizm'in model ders kitabı: Vatandaş için medeni bilgiler. *Akademik Bakış*, 4(7), 233-249.
- Gürses, F. (2010b). *Türkiye'de ders kitaplarında yurttaşlık: Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından bugüne kavramsal dönüşüm* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Hammack, P. L. ve Pilecki, A. (2012). Narrative as a root metaphor for political psychology. *Political Psychology*, 33(1), 75-103. doi:10.1111/j.1467-9221.2011.00859.x
- Haste, H. (2004). Constructing the citizen. *Political Psychology*, 25(3), 413-439.
- Haste, H. (2010). Citizenship education: A critical look at a contested field. R. L. Sherrod, J. Torney-Purta ve C. A. Flanagan (Ed.), *Handbook of research on civic engagement in youth* içinde (s. 161-192). Hoboken, New Jersey: John Wiley&Sons.
- Ho, L.-C., Alviar-Martin, T., Sim, J. B. Y. ve Yap, P. S. (2011). Civic disparities: Exploring students' perceptions of citizenship within singapore's academic tracks. *Theory & Research in Social Education*, 39(2), 203-237.
- Hoskins, B. L. ve Mascherini, M. (2009). Measuring active citizenship through the development of a composite indicator. *Social Indicators Research*, 90(3), 459-488.
- Journell, W. (2010). Standardizing citizenship: The potential influence of state curriculum standards on the civic development of adolescents. *PS: Political Science & Politics*, 43(2), 351-358. doi:10.1017/s1049096510000272
- Kara, C., Topkaya, Y. ve Şimşek, U. (2012). Aktif vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler programındaki yeri. *Journal of World of Turks*, 4(3), 147-159.
- Keynan, I. ve Lazar, A. (2017). Defining the good citizen: online conceptions of american members of the yahoo! Answers community. *International Journal of Social Science Studies*, 5(4), 6. doi:10.11114/ijsss.v5i4.2265
- Kızılay, N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenim: Bana göre iyi vatandaş. *Journal of Turkish Studies*, 10(11), 987-987. doi:10.7827/TurkishStudies.8468
- Kuş, Z. ve Aksu, S. (2017). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inançları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(8), 18-41.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. ve Zilber, T. (1998). *Narrative research: Reading, analysis, and interpretation*. California, USA: Sage.
- Malkoç, S. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık tiplerinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Martin, L. A. (2008). Elementary and secondary teacher education students' perspectives on citizenship. *Action in Teacher Education*, 30(3), 54-63. doi:10.1080/01626620.2008.10463502
- Martin, L. A. (2010). A comparative analysis of teacher education students' views about citizenship education. *Action in Teacher Education*, 32(2), 56-69. doi:10.1080/01626620.2010.10463550
- Masyada, S. S. (2013). *Creating the citizen: How social studies teachers understand the characteristics of good citizenship* (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Florida, Florida.
- Maxim, G. W. (2006). *Dynamic social studies for elementary classrooms* (8. bs.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *Sosyal bilgiler dersi 6. ve 7. sınıflar öğretim programı kılavuzu*. Ankara: TTKB. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> adresinden erişildi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler öğretim programı (4-7. sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Ollerenshaw, A. J. ve Creswell, J. W. (2002). Narrative research: A comparison of two restorying data analysis approaches. *Qualitative Inquiry*, 8(3), 329-347.
- Öntaş, T. ve Koç, E. S. (2020). Primary school teacher candidates' views of citizenship and ideal citizenship. *International Journal of Educational Methodology*, 6(2), 455-470.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 2-33). Ankara: Pegem Akademi.
- Parker, W. C. (2001). Educating democratic citizens: A broad view. *Theory Into Practice*, 40(1), 6-13. doi:10.1207/s15430421tip4001_2

- Patterson, N., Doppen, F. ve Misco, T. (2012). Beyond personally responsible: A study of teacher conceptualizations of citizenship education. *Education, Citizenship and Social Justice*, 7(2), 191-206. doi:10.1177/1746197912440856
- Patton, Q. M. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. California, USA: Sage.
- Peterson, A. ve Knowles, C. (2009). Active citizenship: A preliminary study into student teacher understandings. *Educational Research*, 51(1), 39-59. doi:10.1080/00131880802704731
- Schatz, R. T., Staub, E. ve Lavine, H. (1999). On the varieties of national attachment: Blind versus constructive patriotism. *Political Psychology*, 20(1), 151-174.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data* (3. bs.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Squire, C. (2008). Experience-centered and culturally-oriented approaches to narrative. M. Andrews, C. Squire ve M. Tamboukou (Ed.) *Doing narrative research* içinde (s. 41-63). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Staub, E. (1997). Blind versus constructive patriotism: Moving from embeddedness in the group to critical loyalty and action. D. Bar-Tal ve E. Staub (Ed), *Patriotism: In the lives of individuals and nations. Nelson-hall series in psychology* içinde (s. 213-228). Chicago, IL, US: Nelson-Hall Publishers.
- Şahin, M., Gögebakan Yıldız, D. ve Duman, R. (2011). Türkiye'deki sosyal bilgiler eğitimi tezleri üzerine bir değerlendirme. *Journal of Social Studies Education Research*, 2(2), 96-121.
- Şimşek, U., Tıkman, F., Yıldırım, E. ve Şentürk, M. (2017). Sosyal bilgiler ve sınıf eğitimi öğretmen adaylarının gözünden vatandaşlık eğitimi: Nitel bir çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 913-925.
- Tan, B. P., Mahadir Naidu, N. B. ve Jamil, O. Z. (2017). Moral values and good citizens in a multi-ethnic society: A content analysis of moral education textbooks in Malaysia. *The Journal of Social Studies Research*, 42(2), 119-134.
- Tezcan, N. (1996). *Atatürk'ün yazdığı yurttaşlık bilgileri* (3. bs.). İstanbul: Çağdaş.
- Thapa, O. K. (2016). *A phenomenological study of the lived experiences of social studies teachers: Constructing ideas about democratic citizenship and teaching* (Yayımlanmamış doktora tezi). The University of Toledo, Toledo.
- Thornberg, R. ve Oğuz, E. (2016). Moral and citizenship educational goals in values education: A cross-cultural study of Swedish and Turkish student teachers' preferences. *Teaching and Teacher Education*, 55, 110-121. doi:10.1016/j.tate.2016.01.002
- Thorson, K. (2012). What2 does it mean to be a good citizen? Citizenship vocabularies as resources for action. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 644(1), 70-85. doi:10.1177/0002716212453264
- Üstel, F. (2011). *Makbul vatandaşın peşinde*. İstanbul: İletişim.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher mental processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wells, S. (2015). *Teaching to transform: An examination of pre-service social studies teachers' citizenship conceptions and their pedagogical practice* (Yayımlanmamış doktora tezi). Baylor University, Texas.
- Westheimer, J. ve Kahne, J. (2004). Educating the "good" citizen: Political choices and pedagogical goals. *Political Science and Politics*, 37(2), 241-247.
- Yazıcı, K. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 165-178.
- Yeşilbursa, C. C. (2015). Turkish pre-service social studies teachers perceptions of good citizenship. *Educational Research and Reviews*, 10(5), 634-640. doi:10.5897/err2014.2058
- Yiğit, E. Ö. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının gözünden vatandaşlık ve Türk vatandaşlığı. *İlköğretim Online*, 16(2), 406-406. doi:10.17051/ilkonline.2017.304708

Ek 1. Vatandaşlık Algısı Ölçeği

Üniversite:

Öğrenci No:

Sevgili Öğretmen Adayı;

Elinizde, “ideal vatandaş” kavramına yönelik görüşlerinizi konu alan bir ölçek bulunmaktadır. Ölçek bir alan uzmanı tarafından (Doğanay, 2009) geliştirilmiş olup görüşlerinizi incelemek için kullanılacaktır. Görüşlerinize tekrar başvurulma olasılığı bulunduğu için öğrenci numaranızı belirtmeniz, araştırmanın daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesine katkı sunacaktır.

Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür eder, başarılar dilerim.

İyi bir yetişkin vatandaş olmak için, aşağıdakiler sizce ne derece önemlidir? İyi vatandaş:	Hiç önemli değil	Önemli değil	Önemli	Çok önemli	Bilmiyorum
Yasalara uyar					
Her seçimde oyunu kullanır					
Bir siyasi partiye üye olur					
Çok çalışır					
Adil olmadığına inandığı bir yasayı protesto etmek için barışçıl bir eyleme katılır					
Ülkesinin tarihini bilir					
Ülkesini savunmak için gönüllü askerlik yapar					
Devlete vergisini geciktirmeden öder					
Televizyon, gazete ve radyodan güncel olayları takip eder					
Yakın çevresi ya da toplumdaki insanların yararlanacağı etkinliklere katılır (Örneğin, yoksullara bağış toplama vb.)					
Devleti temsil edenlere saygı gösterir					
İnsan haklarını geliştirici etkinliklerde rol alır					
Siyasi tartışmalara katılır					
Çevreyi korumaya yönelik etkinliklerde rol alır					
Ülkesine bağlıdır ve kendini ülkesine adar					
İnsan haklarını korumayan yasaları reddeder					
Kendisine verilen sorumluluğu yerine getirir					
Başkalarının iyiliğini düşünür					
Ahlaki davranışlar sergiler					
Yönetici pozisyonunda olanların otoritesine uyar					
Her türlü düşüncüyü sorgular					
Bilgi ve akıl yürütmeye dayalı doğru kararlar verir					
Devletin yönetimi hakkında bilgi sahibi olur					
Aile sorumluluklarını yerine getirir					
Dünyadaki farkı toplumlar hakkında bilgi sahibi olur					
Toplumdaki farklılıklara karşı hoşgörülü olur					
Gerektiğinde hükümet politikalarını eleştirir					
Kötü alışkanlıklara sahip olmaz					

Ek 2. Aktif Vatandaşlık Ölçeği

Sevgili Öğretmen Adayı;

Bu ölçek “ideal vatandaş” özelliklerine sahip bir kişinin günlük hayattaki eylemlerini konu almaktadır. Ölçek bir alan uzmanı tarafından (Doğanay, 2009) geliştirilmiş olup görüşlerinizi incelemek için kullanılacaktır. Araştırma konusu veya ölçekte yer alan kavram(lar), ifade(ler) hakkında görüş ve önerilerinizi, belirtilen e-posta adresine iletebilirsiniz.

Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür eder, başarılar dilerim.

Aşağıdaki eylemleri hangi sıklıkta yapıyorsunuz?	Her zaman	Genellikle	Ara sıra	Çok seyrek	Hiç
1. Bir sivil toplum örgütü ya da organizasyonunda çalışma					
2. İmza kampanyasına imza verme					
3. Yasal gösterilerde yer alma					
4. Çevresel, etik, vb. nedenlerle bir ürünü satın almayı protesto etme					
5. Çevresel, etik, vb. nedenlerle bir ürünü satın alma					
6. Politikacılarla yakın ilişki içinde bulunma					
7. Organize kampanyalar dışında çevresine kendi isteğiyle yardımda bulunma					
8. Gazetede yer alan haberler ya da köşe yazarlarının yorumları ile ilgili olarak mektup, faks, internet aracılığı ile kişisel düşüncelerini aktarma					
9. Duvarlara protesto ya da propaganda amaçlı yazı yazma					
10. Beğenilen/beğenilmeyen bir uygulama için devlet yetkililerine takdir/eleştirme mektubu yazma					

Aşağıdaki organizasyonlara (örgütlere) üyelik, etkinliklerine katılma, maddi yardımda bulunma ve gönüllü çalışma konusundaki durumunuzu uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz. Her bir madde ile ilgili uygun tüm seçenekleri işaretleyiniz	Üye olma	Etkinliklere katılma	Parasal yardımda bulunma	Gönüllü çalışma	Hiç biri
1. İnsan hakları ile ilgili organizasyonlara					
2. Çevre ile ilgili organizasyonlara					
3. Sendikalara					
4. Dini organizasyonlara					
5. Sportif organizasyonlara					
6. Kültürel ve hobi organizasyonlarına					
7. İş organizasyonlarına					
8. Öğretmen örgütlerine					
9. Sosyal organizasyonlara					
10. Siyasal partilere					

Aşağıdaki maddelerle ilgili görüşünüzü 1 ile 10 arasında değişen (1 çok kötü, 10 çok iyi) dereceli değerlendirme ölçeğinde uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

1. Göçmenler ve farklı etnik gruptaki insanların tüm diğer insanlarla aynı haklara sahip olması	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
2. İş yerinde her türlü ayrımcılığa karşı yasaların olması	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
3. Irkçı düşmanlığa karşı yasaların olması	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
4. Ülkemize farklı ırk ve etnik gruplardan insanların gelmesi	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
5. Kültürel zenginlik için ülkede göçmenlerin ve farklı etnik gruptan insanların bulunması	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
6. Seçimlere katılmak	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
7. Yasalara uymak	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
8. Bir vatandaşın bağımsız görüş oluşturması	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
9. Organizasyonlarda gönüllü çalışmak	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
10. Aktif politikaya girmek	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
11. Kadınların aktif politikada daha çok yer alması	Çok kötü _____ Çok iyi 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Aşağıda, değişik düzeylerde politikayla ilginiz sorulmaktadır. Size uygun seçenekleri işaretleyerek görüşünüzü belirtiniz.

	Çok ilgililiyim	İlgiliyim	Biraz	İlgiliyim	Hiç ilgili değilim	Bilmiyorum
Yerel politika						
Ulusal politika						
Avrupa politikası						
Uluslararası politika						

1. Televizyonda politikayla ilgili haberleri hangi sıklıkla izlersiniz? a. Her gün b. Haftada 3-4 gün c. Haftada 1-2 gün d. Ayda birkaç kez e. Ayda bir f. Çok seyrek g. Hiç	2. Geçen genel/yerel seçimde oy kullandınız mı? a. Evet b. Hayır c. Yaşım geldiği halde seçmen kütüğüne yazılmadım d. Seçimde oy kullanma yaşına henüz gelmedim e. Bilmiyorum
3. Birini bir siyasi partiye oy vermesi için ikna etmeye çalıştınız mı? a. Evet b. Hayır	

Ek 3. Açık Uçlu Sorular

1. “İdeal Vatandaş” olan kişinin yapmaması gereken veya yap(a)mayacaklarıyla ilgili düşüncelerinizi paylaşır mısınız?
2. Yukarıdaki sorulara/maddelere verdiğiniz cevaplarda ideal vatandaşın özelliklerini belirttiniz. İlgili görüşleri geliştirmenizde etkili olan olay, durum veya hikâyeyi paylaşır mısınız?

Katılımınız için teşekkür ederim. Bu çalışma, Eylül ayından (2017) itibaren bireysel görüşmelerle devam edecektir. Görüşmeye katılan öğretmen adaylarına hediye çeki sunulacaktır. Gerektiğinde, araştırmaya katkı sunmaya devam etmek ister misiniz? *Evet () Hayır ()*

Ek 4. Görüşme Soruları

1. Açık Uçlu Soru Formu'nda yer alan sorulara verdiğin cevapları biraz daha açmak ister misin?
 - a. (cevapta geçen kavramlar) ne demek?
 - b. Bu neden önemli?
 - c. Bu olunca/yapılınca/gerçekleşince ne olur sence?
2. Araştırma sorusu: Sosyal bilgiler öğretmen adayları ideal vatandaşlık anlatıları nasıldır?
3. İdeal vatandaş ne yapar? Neden?
4. İdeal vatandaş ne yapmaz? Neden?
5. İdeal vatandaş olarak neler yapmak istersin? Neden?
6. İdeal vatandaşlık için yaptıkların sence neden önemli?
7. İdeal vatandaşlık için yapmak istediklerini yapamıyordun ne olurdu? Neden?
8. İdeal vatandaşların var olduğu bir Türkiye nasıl bir ülke olurdu?
9. Vatandaşlık eğitimi veriyor olsan, öğrencilerde temel olarak ne anlatmak istersin? Neden?
10. (araştırma sürecinde eklenen sorular) Suriyeli mülteciler konusunda ne düşünüyorsun (gelmeliler mi, kalmalılar mı, vatandaşlık almalılar mı?) neden?
11. (araştırma sürecinde eklenen sorular) STK'lar hakkında ne düşünüyorsun? Yardım odaklı STK hakkında ne düşünüyorsun? Politika odaklı STK'lar hakkında ne düşünüyorsun? İşlevseller mi? Olmalılar mı? Katılmak ister misin?
12. Araştırma sorusu: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğretmen eğitimi süresince ideal vatandaşlıkla ilgili etkileşimleri nasıldır?
13. Üniversitede vatandaşlıkla ilgili dersler sana ne öğretti? Nasıl?
14. Üniversitede vatandaşlıkla ilgili seni etkileyen veya ilgini çeken
 - a. Olay
 - b. Durum,
 - c. Kişiler neler, neden?
15. Üniversite okumasan ve senle görüşme yapıyor olsaydık ne değişirdi?
 - a. Düşüncelerin ne olurdu?
 - b. Sen nasıl biri olurdun?
16. Araştırma sorusu: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğretmen eğitimi boyunca yaşadığı etkileşimler, vatandaşlık anlatılarının oluşmasında nasıl bir role sahiptir?
17. Geçmişe dönüp baktığında şu ana kadar yaşadıklarından bir roman yazsan
 - a. Bölümleri neler olurdu? Neden?
 - b. Roman ismi ne olurdu? Neden?
 - c. Bölüm başlıkları ne olurdu? Neden?
 - d. Hangi kişiler önemli olurdu? Neden?
18. Romanda üniversitede öğrenim gördüğün bölümün nasıl bir anlamı var senin için?
19. Başlarken beklentin neydi? Neden?
20. Üniversite sürecinde ne buldun? Neden?
21. Mezun olduğunda geriye baktığında nasıl düşünürsün? Neden?
22. Nasıl olmasını isterdin?

Ek 5. Katılımcı Onayı

T.C.
... ÜNİVERSİTESİ

Gönüllü Katılım Onayı

Araştırmanın Amacı	Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İdeal Vatandaşlık Anlayışları ve Öğretmen Eğitiminin Yansımalarına Yönelik Bir Anlatı Çalışması
Araştırmanın Yöntemi	Anlatı Sorgulaması
Araştırmanın Öngörülen Süresi (Başlama ve Bitiş Tarihi)	28 Ay
Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı	15
Araştırmanın Yapılacağı Yerler	Üniversite Yerleşkesinde Yer Alan Sosyal Alanlar
Görüntü ve/veya ses kaydı alınacak mı?	Evet ☒ (Ses Kaydı) Hayır ☐

KATILIMCI BEYANI

Araştırmayla ilgili yukarıda yer alan bilgileri okudum. Bu bilgilerden sonra araştırmaya katılımcı olarak davet edildim. Bu çalışmaya katılmayı kabul ettiğim takdirde gerek araştırma yürütülürken gerekse yayımlandığında kimliğimin gizli tutulacağı konusunda güvence aldım. Bana ait verilerin kullanımına izin veriyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin dikkatle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Araştırmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden çekilebilirim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana herhangi bir ödeme yapılamayacaktır. Araştırma ile ilgili bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Bu çalışmaya hiçbir baskı altında kalmadan kendi bireysel onayım ile katılıyorum. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Araştırma Yürütücüsü

Adı ve Soyadı	Tarih ve İmza
Adres ve telefonu Cad. Mah. Apt. Daire No: 12 Ça Tel No: 0506	12.12.201.
Katılımcı	
Adı ve Soyadı	Tarih ve İmza
Adres ve telefonu	12.12.201.

Ek 6. Katılımcı Onayları

1. Gizem

Hocam sosyal bilgiler bölümünü ben buldum aileme söyledim. Onların da kafasına yattı o bölümü seçebilirsin dediler. Onlar bölümlerden pek anlamazlar. Üniversite olarak K Üniversitesini seçmemi istediler. Birkaç hafta önce yine bu konuyu onlarla konuştum. Burası senin için iyi oldu başka yerde okutmak için zorlanırdık dedi annem. Onlarda kendilerince haklılar.

Ülke gündemini televizyondan ve internetten takip ediyorum. Televizyon izlerim ama bağımlı bir şekilde değil. Dizilere de bakıyorum, yarışma programlarında bilgilerimi sınamaya çalışıyorum. Haber ve hava durumlarını öğrenmek için internet hızlı bir kaynaktır. Anında istediğiniz bilgi cep telefonunuzda.

Suriyeliler konusunu yazdıklarınız gibi düşünüyorum. Suriyelilerle en çok karşılaşanlardan biri benim. Üniversite hastanesine gittikleri için kampüs dolmuşunda onlarla her gün karşılaşıyorum. Bir yer sorduklarında yardımcı oluyoruz. İki önce haberlerde izledim. Onlar için güvenli bölge oluşturulacakmış. Haklarında hayırlısı olsun. Onlar için güvenli bölge oluşturduktan sonra onları göndermek en insanca davranış. Türkiye’de sadece Suriyeli mülteciler bulunmuyor. Irak’tan katliamdan kaçanlar da var. Çoluk çocuk kaçıp gelmişler. Sınır kapılarını kapatıp ölseydiniz diyemiyoruz. Bize yakışacak bir davranış olmaz.

Öğretmen olmaya hazırlanıyorum. 4. Sınıfın başındayım hala öğretmen olmak istemiyorum. Çocukluğumun geçtiği mahalleye stajyer olarak gittim. Onların içinden geliyorum. Ortaokul bahçesinde birde ilkokul var. Elleri renkli okuma kitapları. Çok sevimliler. Birçok düşüncem değişti. Artık öğretmen olmak istiyorum. Çocuklara ders anlattığımda onların bana hocam diye hitap ettiklerinde onlarla bir bütün oldum. 14 haftada değişen düşüncelerimle kendimi daha çok geliştiren bir öğretmen olmalıyım ve yapıyorum da. Kitap okumak, yenilikleri takip etmek, yeniliklerle öğrencilerin karşısına çıkmak.

Bilgi ışıktır. Öğretmen araştırarak öğrenci araştırarak birlikte tartışmalıyız. Öyle bir öğrenci olacak ki sınıfımda benim fikirlerimi değiştirecek kapasite de olacak. Sosyal Bilgiler buna müsait bir ders. Dün bilinenlerle yarın ders anlatamam. İdeal vatandaşlıktan bahsettik. İdeal vatandaşlığın önemli adımı okulda başlar. Öğrenciler birbirlerinin haklarına saygılı olmayı, grup olarak işbirliğini okulda öğrenir. Çevre bilinci, hayvan hakları, okul kulüplerinde çalışma, okulda sosyal kollara seçilme ve başkanlık yapma. İnsan hakları ve bununla ilgili faaliyet gösteren dernekler onlara okulda öğretilir. Dünyada olup bitenler ve neler yapılabilir? Bütün bilinçlenmenin önemli adımı okulda olur.

İdeal vatandaş sadece ülkemi seviyorum. Askerde koruyorlar yeter demekle olmaz. Ülke bir çevreden oluşuyor. Sanayileşmenin getirdiği çevre sorunları var. Nükleer santraller, fabrika atıkları ülkemi dünyayı ne kadar kirletiyor. Kendime ve çocuklara nasıl bir çevre bırakmak için mücadele etmeliyim? Tarımda gübre ve hormon kullanımı tarımı ve insan sağlığını tehdit ediyor. Kanseri vakası arttı. Neler yapılmalı? Terör örgütleri dünyayı tehdit ediyor, gençleri işsizlik bahanesiyle kandırıyor. Tüm dünyayı sallayan ekonomik kriz zaman zaman ülkemizi tehdit ediyor. Dünyada açlık sadece insanları değil hayvanları da tehdit ediyor. Dünyadaki ormanlar yok ediliyor.

Küresel ısınma var. İçme suyu sıkıntısı, iklim değişiklikleri insan hayatını değil dünyayı yok etmenin eşiğinde. Sayamadığım buna benzer birçok konuyu araştırdığım makaleler ve izlediğim videolarla öğrencilerle tartışmalıyım. Onlarla çözüm yolları aramalıyım. Televizyonda izlediğim bir haberde İzmir’de bir üniversitede öğrenciler bilgisayar yazılımıyla topraksız tarım yaptılar. Güneş ışığıyla ve elektrikle çalışan arabalar geliştirildi. Rüzgâr enerjisiyle elektrik üretimi, ülkemizdeki zengin jeotermal kaynaklarla konut ısıtımı yaygınlaştırılmaya çalışılıyor. Geri dönüşüm projeleri faaliyete geçti. Ekonomi için tarihi demir ipek yolu projesi yapılıyor.

Hızlı tren hayatımıza girdi. Evi aydınlatırken kendi kendini şarj eden lamba üretildi ülkemizde artık karanlıkta kalmayacağız. Tankımızı, gemimizi ürettik yerli savunmamızı oluşturduk. Oluşturmalıyız da. Dünyadaki teknolojik gelişmeler Türkiye bunun neresinde. Ve daha niceleri. Öğrenci bunları izlemeli. Ödevler verilmeli. Okulda akıllı tahta var. İnternet var. Teknolojiyi eğitimde kullanmak için fırsatlar ülkemizde mevcut. Öğrenciye izlet, sen geleceğin mühendisi, doktoru, başbakanısın yani sen bu ülkenin geleceğisin bütün bunları çözecek ideal vatandaşı sensin demeliyim. İlerlemeyi öğretmeliyiz öğrencilere. Çözüm o sıralarda oturuyor.

2. Gözde

Hocam ne söylemişsem onu yazmışsınız zaten hani'leri şey'leri bile. Güzel olmuş ellerinize sağlık. Biyografiye ekleme yapmadım ki bence eksiksiz.

3. Mustafa

Üniversite yaşantımın sonuna gelmiş bulunmaktayım. Şu anda mevcut yaşantımla ilgili tercihlerimi yapmaya başladım. Doğru sonuçlar alacak mıyım? Bunun kaygısı var elbette. Fakat doğru olsa da olmasa da hayatım ne yönde ilerleyecek bunu tecrübe etme fırsatım olacak. Şahsım adına isterim ki her şey yolunda olsun ama yaşadığım toplumda belli şeyler yanlış gidiyorsa bu beni es geçmeyecektir.

İtiraf etmeliyim ki etrafımda kafasını kuma gömen birçok insan görmeye başladım. Hayat mücadelesiyle ilgili kararlarını vermiş olanlar çoğunlukla bu yönde hareket ediyor. Yine de yaşantısıyla ilgili umutlu olanlar yaşadığı toplum ve ülke içerisinde umudun yitirmeyenlerde mevcut. Kesin olan şu ki %1 umut olsa bile içimizde umut umuttur.

4. Zeynep

Hocam merhaba metni inceledim. İçerikte bana yanlış gelen ya da değiştirmek istediğim bir kısım yok. Tanıtıcı kısımda ise devlet yurdunda kalmaktadır yazıyor ama ben ailemle kendi evimde kalıyorum. Ek olarak babam serbest meslekten değil kamu işçisi. Bunlar haricinde eklemek istediğim bir şey yok hocam.

Benim açımdan da farklı bir deneyim oldu hocam bu çalışma. Buna benzer çalışmalarda yer almak isterim. Hocam tiyatroyla ilgileniyorum oyunlarda yer aldım lisede ödül almıştım liseler arası bir tiyatro yarışmasında gelecek vaat eden oyuncu ödülü bunu eklemek isterim onun haricinde eklemek istediğim bir şey yok. Evet hocam tamamen yansıtıyor zaten okuyunca da konuştuklarımızı hatırladım kendimce konuştuklarımıza uygun buldum.

5. Sevim

Hocam okudum ben emeğinize sağlık yardımcı olduysam ne mutlu bana.

6. Fatma

Metni okudum. Konuşurken fark etmemiştim ama bazı yerlerde cümlelerim çok karışıkmiş onu fark ettim. Babamla ilgili anlattığım bölümler parça parça tam bir hikâye gibi değil acaba böyle olması normal mi ben mi anlatamamışım.

7. Elif

Ben metni de okudum hocam, rahatsız edici ya da uygunsuz olan herhangi bir şey görmedim. Biyografi ekleme demişsiniz onu anlayamadım. Politik sivil toplum kuruluşlarına eleştiri biraz acımasızca olmuş ama maalesef durum böyle. Hmm, yani bence ek bir şey yok zaten her şeyi eklemiştir.

8. Ayşegül

Ayşegül olayı ancak bu kadar güzel anlatılabilirdi hocam ellerinize sağlık. Valla okurken etkilendim 😊 Siz roman hikâye yazarlığıyla da ilgilenin bence hocam akış çok iyi. Sanırım zaman

geçtikçe ve düşünceler olgunlaştıkça insan kendindeki değişimi daha net fark edebiliyor. Bunu yaşamak farklı bir duyguymuş.

9. Mehmet

Hocam metni okudum birkaç şey ekleyip yazabilirsiniz sevdiğim kitaplarda Bozkurtlar ve Çalikuşu da var. Onun dışında okuyunca fark ettim ve yaşadıklarımın öğrendiğim kadarıyla metinde üniversite okumayanları cahillikle suçlamışım gibi ama öyle değil. Cahilliğin üniversite okumakla bir alakası yok. Onu yazabilirsiniz başka olarak her üniversite okumayan çevreye zarar veriyor gibisinden bir anlam çıkmış. Öyle değil anlattıklarımın genel olarak üniversite okuyup okumamakla bir alakası var ama öyle çok da değil. Yani her üniversite okuyan duyarlı bilgili akıllı olmadığı gibi üniversite okumayan da cahil kültürsüz değil üniversitenin etkisi var ama belli oran da ve kişiye göre değişir benim söyleyeceklerim bunlar hocam.

10. Tülay

Merhaba Fatih Hocam ben metni inceledim. Daha öncede söylediğim gibi biyografimde birkaç yanlış bilgi var. Anadolu lisesi değil de Düz liseden mezunum aynı zamanda devlet yurdunda hiç kalmadım dört sene özel yurttta kaldım. Biyografime Özel eğitim öğretmenliği bölümünden mezun olduğumda eklenebilir. Metnin geri kalanını incelediğimde de rahatsız edici, yanlış, uygunsuz bir ifade görmedim. Onay kağıdını en kısa zamanda size ulaştıracağım. İyi günler.

11. Gülay

Hocam merhaba kusura bakmayın görüşler için dil anlamında birtakım şeyler var. Örneğin konuşma dilindeki "hani" kısımları çıkartılabilirdi aslında. Çünkü akışı etkilemiş konuşma dili çok sıklıkla kullanıldığı için okuyanı da ister istemez etkileyecek gibi düşünüyorum. Anlattıklarım arasında herhangi bir sorun yok bence. Sadece dil bağlamında sanırım sıkıntı var. Onun dışında herhangi bir şey yok. Bence hocam gayet verimli olmuş sürecin eğitim basamaklarıyla birlikte değerlendirilmesi zaten süreç içerisindeki değişimlerde gayet ortada diye düşünüyorum eğitim düzeyiyle paralel olmuş. Araştırmada sürecinde de birebir etkileşimli biçimde oluşu da benim açımdan olumlu tabi ilk etapta sizi de çok tanıyamadığım için ister istemez handikaplar oluştu. Ama daha sonraki görüşmelerde daha açık ve somut olarak kendimi ifade ettiğimi düşünüyorum.

12. Burak

Tamam hocam okudum, sıkıntı yok, görüşlerimi yansıtıyor.

13. Murat

Attığınız raporu okudum da görüşmeleri. Bu kadar konuştuğumu hatırlayamadım ondan şaşırdım. Valla gayet iyi bulgular hocam bir sorun yok. Çok küçük pürüzler var dert bile olmayan. Mesela babam kargo şirketinde şoför bu kadar. Bu kadar yani hata yok. Kesinlikle. Zaten söylediklerimde herhangi bir sapma yok. Okuduktan sonra aa ben böyle mi demişim dediğim bir şey yok.

14. Volkan

Okudum da valla bir türlü boşa çıkamıyorum. Sıkıntı yok, çıkarılması, eklenmesi gereken bir şey yok bence.

15. İsmail

Yani şu anda aynı şeyleri söylüyor olurdu, bugün de yapsaydık. Değişmesi gereken bir yer yok hocam, yardımcı olabildiysem ne mutlu bana.